

BARRIÈRE WESTWALL

SERGEANT OVER DE GRENS
HERFSTTIJ VOOR SIEGFRIED
AKEN HOORT HET DONDEREN
GEMODDER IN DE PEEL
MARS NAAR DE MAAS
BEUKEN IN HET BOS

77

Na enkele dagen rust, vooral noodzakelijk geworden om de voorraden weer op peil te kunnen brengen, kwam er op 12 september 1944 weer wat beweging in het front westelijk van de *Westwall*. Maar de vaart bleek uit de aanval verdwenen. Er was geen sprake meer van voortsnellende tanks en jakkerende gevechtswagens. De Duitse tegenstand was veel sterker geworden. Even leek het er nog op of men aan de noordkant van de frontlijn een flink succes zou boeken: de Amerikanen bezetten in enkele dagen zo goed als geheel Zuid-Limburg en bedreigden Aken. Maar ook daar hielden de Duitsers in eerste instantie stand. Eind september was men nog weinig opgeschoten. Hier en daar was men in de *Westwall* gepenetreerd, maar op andere plaatsen stonden de geallieerden nog tientallen kilometers van de Duitse grens.

Een van die sectoren lag op Nederlands grondgebied en besloeg het terrein westelijk van de Maas bij Venlo; de frontlijn was de oostkant van de corridor die midden september dwars door Noord-Brabant was gevormd. De Duitsers hadden dit gebied met man en macht versterkt. Eind september werd begonnen met een poging het gevaarlijke bruggehoofd op te ruimen. De eerste aanval, uitgevoerd door de Amerikaanse 7e pantserdivisie, liep in de buurt van het Peeldorp Overloon op een mislukking uit. De Britten hadden meer succes. Na een zware strijd in een voortdurend neergutsende regen, die het terrein bijna onbegaanbaar maakte, werden midden oktober achtereenvolgens het zo goed als volledig vernielde Overloon en het zwaar beschadigde Venraij genomen. Toch duurde het nog tot 3 december, voor met de verovering van Blerick het bruggehoofd volledig was verdwenen. De Maas bleef in deze sector nog bijna vier maanden de frontlijn. Inmiddels was in de loop van oktober ook meer naar het westen de frontlijn rechtgetrokken door de verovering van Midden- en West-Brabant.

Rond 20 oktober waren de Amerikanen er eindelijk in geslaagd Aken te veroveren. Maar het volgende aanvalsdoel: een overschrijding van de Rijn ten zuiden en ten noorden van Keulen om daarna het Ruhrgebied te kunnen omsingelen, kon niet worden bereikt tengevolge van de hardnekkige tegenstand die de Duitsers boden in het *Hürtgenwald*. Meer dan een maand lang werd in dit uitgestrekte bosgebied vertwijfeld gevochten, voor de Duitsers er eenmaal uit verdreven waren. De winst die de Amerikanen boekten, was omgekeerd evenredig aan hun zware verliezen.

Het was inmiddels half december geworden. De vraag naar het waarom van de fanatieke Duitse tegenstand in het *Hürtgenwald* zou spoedig beantwoord worden. Het antwoord luidde: Ardennenoffensief. A.H.P.

SERGEANT OVER DE GRENS

LOUIS SINNER

Imperial War Museum

Een laconiek patrouillerapport meldde op 12 september 1944 dat sergeant Warner W. Holzinger van het Amerikaanse 5e legerkorps op 11 september 's avonds om vijf minuten over zes met vier Amerikaanse soldaten en een Franse tolk ten noordoosten van het Luxemburgse plaatsje Vianden de Duitse grens was gepasseerd.

Het succes van de sergeant bracht de commandant van het Amerikaanse 1e leger, generaal Hodges, in grote tweestrijd.

De drie korpsen van zijn leger opereerden op een zeer gespreid front: het 5e korps aan de zuidkant van de Ardennen met als doel het Saargebied; het 7e en het 19e korps aan de noordzijde van de Ardennen met als doel het

Een paar uur nadat sergeant Holzinger met vijf anderen als eerste de Duitse grens was gepasseerd, begonnen grotere groepen Amerikanen Hitlers 'Reich' binnen te stromen.

Rechterpagina boven: een Amerikaanse infanterist baant zich sluipend en schietend een weg door de versterkingen die de Duitsers aan hun westgrens hadden gebouwd.

Ruhrgebied. Vlak over de Duitse grens begon de *Westwall* (door de geallieerden Siegfriedlinie genoemd) en de commandant van het 5e korps, generaal Gerow, geïnspireerd door het succes van sergeant Holzinger, stelde Hodges voor met een grote actie van zijn 5e korps de

Westwall bij verrassing onder de voet te lopen. Dat was een mooi plan en het paste wel in de oorlog die de geallieerde legers sinds een maand in Noord-Frankrijk hadden gevoerd, maar generaal Hodges werd geremd door orders van hogerhand en hij twijfelde of die *Westwall* wel zo eenvoudig was te nemen als generaal Gerow zich dat voorstelde.

De Siegfriedlinie was in 1916 een afschrikwekkende barrière voor de geallieerden geweest. Toen had het keizerlijk leger op de Frans-Duitse grens een aantal fortificaties laten aanleggen, vanwaaruit de Duitse legers de laatste aanval op de geallieerde legers in Noord-Frankrijk hadden gewaagd, waarmee de nederlaag van Duitsland en tevens het einde

van de Eerste Wereldoorlog werden ingeluid. Twintig jaar later, in 1936, na de remilitarisatie van het Rijnland, had Hitler opdracht gegeven de Siegfriedlinie uit te bouwen tot de *Westwall*. Tot aan de veldtocht in Frankrijk van 1940 is eraan gewerkt. Deze fortificatiegordel varieerde plaatselijk in diepte en sterkte en volgde de vooroorlogse Duitse grens van Basel tot aan de Nederlandse grens bij Mönchengladbach; vandaar liep hij als een linie van aparte bunkers en veldversterkingen nog verder door naar het noorden tot bij Kleef. De bewapening van de *Westwall* alsmede de bijbehorende mijnevelden en prikkeldraadversperringen waren na mei 1940 verwijderd en voor een deel gebruikt bij de aanleg van de *Atlantikwall*.

US Signal Corps

oost-Frankrijk en Luxemburg behoeften niet tot stilstand te komen. Zij zouden het wat kalmer aan doen, behalve het 19e korps van het Amerikaanse 1e leger, dat onder commando van generaal Corlett ten noorden van de Ardennen de Maas en het Albertkanaal zou oversteken in de richting van het Ruhrgebied om de actie van Montgomery daar te steunen en tevens de rechterflank van het Britse 2e leger te dekken.

Het eerste doel van het 19e korps was Aken. Deze stad was ook het doel van het 7e korps, dat eveneens ten noorden van de Ardennen optrok. Ten zuiden van de Ardennen stond het 5e korps, dat in de richting van de Saar zou gaan en dat tevens de verbinding zou onder-

Acme

Toen de geallieerden evenwel de Seine overstaken, begonnen de Duitsers koortsachtig de *Westwall* te restaureren. Dat was rijkelijk laat, te meer omdat de *Westwall*, in 1940 een verbluffend staaltje van militair kunnen, in 1944 bijna tot een museumstuk was geworden, dat amper meer paste in de moderne oorlogvoering. De geallieerde inlichtingendiensten tastten in augustus 1944 enigszins in het duister over de betekenis van de eens zo gevreesde linie. De *Westwall* was bijna geheel onder hoog opgeschoten onkruid verdwenen en luchtverkenning bracht weinig opheldering. In de overwinningsroes van die augustusmaanden meenden vele geallieerde bevelhebbers echter dat de Duitse kracht was gebroken; ook de *Westwall*

Een aantal Amerikaanse generaals die in de strijd in het westen een rol speelden.

Eerste rij van links naar rechts: Patton, Bradley, Eisenhower, Hodges en Simpson.

Tweede rij: Keen, Corlett, Collins, Gerow en Quesada. Derde rij: Allen, Hart en Thorsen. De foto werd op 17 oktober gemaakt op het hoofdkwartier van Hodges, waar de Engelse koning met de generaals lunchte.

zou geen obstakel van betekenis meer zijn. Het leek dus op 12 september een goed plan om de patrouille van sergant Holzinger te laten volgen door een grote troepenmacht, die met een goed gerichte stoot de *Westwall* zou doorbreken. De Amerikaanse legers in Noord-

houden met Pattons leger dat nog zuidelijker vocht. In de eerste week van september leek het alsof Pattons leger als een magneet ging werken op de legerkorpsen van het Amerikaanse 1e leger. Het hele front werd naar het zuiden getrokken en dat was nu juist niet wat Eisenhower had bedoeld, toen hij de actie naar het Ruhrgebied van Montgomery prioriteit had gegeven en de Amerikanen had bevolen hun activiteit te beperken tot 'krachtdadige verkenning'.

Omstreeks 5 september was het verwachte dieptepunt in de benzineaanvoer bereikt. Hodges zag zich genooddaakt een van zijn legerkorpsen een pauze van enkele dagen op te leggen teneinde andere in beweging te

houden. Volgens het door Eisenhower aanvaarde plan had Hodges in elk geval het 19e korps dat Montgomery's actie moest steunen, in beweging moeten houden, maar juist de opmars van dat korps werd gestopt. Toen er weer meer ruimte in de bevoorrading was gekomen, werd hem de grensoverschrijding van sergeant Holzinger gemeld, spoedig gevolgd door soortgelijke berichten uit andere sectoren van het 5e korps. Ook troepen van het 7e korps waren tot aan de *Westwall* genaderd en soms al doorgedrongen in de eerste verdedigingsgordel. Hierop gaf Hodges zijn ondercommandanten toestemming de verkenningactiviteit om te zetten in voorzichtige troepenbewegingen, zolang grote gevechten

linkerzijde als bij het Amerikaanse 7e korps aan de rechterkant ver ten achter geraakt in de race naar de *Westwall* en naar de Rijn. Dat had echter ook zijn voordelen, want nu behoefde het korps niet zelf overgangen over de Maas en het Albertkanaal te forceren: het kon gebruik maken van de Britse brug bij Hasselt en de Amerikaanse overgang bij Luik. Toen hij weer benzine had, begon Carlett met zijn eerste taak: het schoonvegen van de driehoek, gevormd door de noordelijke oever van het Albertkanaal en de oostzijde van de Maas, met Maastricht als centrum en met als voorname bolwerk het Belgische grensfort Eben Emael, dat volgens Hitlers order 'tot de laatste man moest worden verdedigd'. Het gigantische

waren. Student wachtte de Amerikanen niet af, maar trok zijn troepen op 10 september uit het fort terug op de noordelijke oever van het Albertkanaal, enkele uren voordat de eerste Amerikaanse verkenners voor het fort verschenen. De Duitsers deden nog een wanhopige poging om aan de Belgisch-Nederlandse grens opnieuw in stelling te gaan, maar het oprukkende 19e korps stak in de avond van 12 september bijna ongehinderd de Nederlandse grens over en bereikte in de loop van de volgende dag de stadsgrens van Maastricht. Op die 13e september leek de hele geallieerde troepenmacht in West-Europa volop in beweging, van Marseille tot Maastricht. Op vele plaatsen waren de Amerikanen al over de Duit-

konden worden vermeden. Generaal Collin van het 7e en generaal Gerow van het 5e korps maakten vervolgens het plan om op 14 september gezamenlijk de *Westwall* te doorbreken. De Duitse veldmaarschalk Model had de weinige tijd die hem sinds zijn aankomst van het oostelijk front in West-Europa was gegund, niet ijdel gebruikt: behalve door enkele duizenden weinig standvastige 'volksgrenadiers', had hij de bedreigde punten in de *Westwall* laten bezetten door enkele SS-onderdelen en twee pantserbrigades, die van het oostelijk front ter redding waren aangevoerd. Intussen was het 19e korps onder commando van generaal Corlett door de gedwongen rust zowel bij de oprukkende Britse troepen ter

Amerikaanse infanteristen in het Belgische Eben Emael. Tegen Hitlers orders in besloot generaal Student het gelijknamige fort niet te verdedigen en terug te trekken.

fort, dat in mei 1940 door een verrassende Duitse parachutistenaanval in enkele uren was veroverd, bleek nu van weinig nut om de Amerikanen te stoppen. De Duitse generaal Student had dat al na enkele uren bekeken: het fort was naar het oosten gericht met onverdedigde ingangen aan de westzijde, waarvandaan de Amerikanen kwamen opzetten. Bovendien hadden de Duitse parachutisten in 1940 de vuurmonden zo vakkundig vernield, dat zij zeker niet in enkele dagen te repareren

se grens en op enkele punten bevonden zij zich al vrij diep in de *Westwall*. Toch werd het in die derde week van september duidelijk dat aan de 'bliksemoorlog' een einde was gekomen. De Duitse verdediging, hoe geïmproviseerd soms ook, hield de geallieerden buiten de eigenlijke verdedigingsgordel van de *Westwall*; zuidelijker was Pattons 3e leger in steeds zwaardere gevechten gewikkeld bij het Saargebied. Door allerlei oorzaken, vooral door de stokkende bevoorrading, was de vaart uit de geallieerde stormloop verdwenen en het wachten was op een geheel nieuwe actie die de geallieerde troepen het elan zou hergeven dat nodig was om de verwachting te honoreren dat de oorlog voor Kerstmis 1944 zou zijn beëindigd.

DE VERDEDIGING VAN DE DUITSE WESTGRENS
(SEPTEMBER—DECEMBER 1944)

HERFSTTU VOOR SIEGFRIED

DR. LOTHAR GRUCHMANN

Ullstein

Nadat de geallieerden eind juli bij Avranches door het Duitse verdedigingsfront waren gebroken en in augustus ook in Zuid-Frankrijk succesvolle landingen hadden uitgevoerd, was de strijd in het westen veranderd in een bewegingsoorlog. Sindsdien trokken de Duitse troepen zich steeds verder op de Rijksgrens terug, terwijl ze vooral door hun gebrek aan mobiliteit aanzienlijke verliezen leden aan mensen en materiaal. Alleen al in de 'zak van Falaise' was het grootste gedeelte van de pantserstrijdkrachten van de *Oberbefehlshaber West* ingesloten en nagenoeg geheel vernietigd. Hitler, die sedert de mislukte aanslag van de 20e juli zijn generaals en hun plannen alleen nog maar wantrouwde en in nog grotere mate

Als gestileerde termietenheuvels doemen uit de herfstmist de betonblokken op die in het voorterrein van de 'Westwall' het oprukken van de geallieerde tanks moeten verhinderen.

dan voorheen de operationele leiding tot in de details zelf in de hand hield, wees een onmiddellijke terugtrekking van de ernstig gehavende strijdkrachten op de *Westwall* van de hand. Hij beval veldmaarschalk Von Rundstedt, die hij op 5 september opnieuw tot *OB West* had benoemd, de tegenstander op zo groot mogelijke afstand van de *Westwall* tegen te houden en de oprukkende zuidelijke aanvalspits van de geallieerden onder generaal Patton vanuit het gebied Epinal-Langres met

inderhaast bijeengegaarde troepen in de ongedekte zuidflank aan te vallen. Een dergelijke aanvalsorder hield geen rekening met de uitputtingstoestand waarin het militaire apparaat op dat ogenblik verkeerde. Toch lukte het Von Rundstedt eind september inderdaad het '*Wunder im Westen*' te volbrengen, namelijk de geallieerde opmars en de terugtocht van de eigen troepen te stuiten en een coherent verdedigingsfront tot stand te brengen. In het noorden bleef de Scheldemond in het bezit van het Duitse 15e leger (onder generaal Von Zangen), waardoor de geallieerden het zonder de haven van Antwerpen moesten stellen, die voor de bevoorrading dringend nodig was en die de Engelsen op 4 september hadden kunnen

innemen. Samen met het 15e leger legde het 1e parachutistenleger (onder generaal Student) een hecht kordon rondom de uitstulping van het front bij Arnhem. Aansluitend bij het 1e parachutistenleger verdedigde het inderhaast gevormde 7e leger (onder generaal Brandenberger) de *Westwall*, inclusief voorterrein, tussen Maastricht en Bitburg. Het had echter niet kunnen verhinderen dat de Amerikanen op 12 september bij Aken de Duitse grens overschreden; Aken zelf, dat door zwaar anti-tankgeschut en mijnversperringen was beveiligd, had men evenwel met succes kunnen verdedigen. Een Amerikaanse poging om om de stad heen te trekken, had midden september tot tijdelijk verlies van de steden Eschweiler

weken 19e leger (onder generaal Wiese). Gebruik makend van natuurlijke hindernissen als de Moezel en de Vogezen hadden de Duitsers verdedigingsposities betrokken op een afstand, variërend van vijftig tot honderd kilometer ten westen van de Rijksgrens. Tussen het Amerikaanse 3e leger (onder generaal Patton) en het vanuit Zuid-Frankrijk oprukkende Amerikaanse 7e leger — in het gebied tussen Nancy en Belfort — bevond zich een leemte in het geallieerde front en deze leemte werd de aanleiding tot Hitlers reeds genoemde plan een pantseraanval op Pattons zuidflank te ondernemen. Echter, nog voor men de daartoe benodigde strijdkrachten aan de staf van het 5e pantserleger (onder generaal

maals gelukte een stabiel front te vormen, had verschillende oorzaken. Van groot belang waren in dit verband de geallieerde bevoorradingsmoeilijkheden, die een gevolg waren van de grote afstanden tussen het front en de ravitailleringshavens achter dat front; hierdoor konden niet alle gemotoriseerde formaties tussen de Noordzee en de Zwitserse grens gelijktijdig aan het offensief deelnemen. De geallieerden vorderden sinds september slechts langzaam over een breed front en via een grillige reeks voorwaartse bewegingen, die door de Duitsers telkens werden beantwoord met tegenacties van hun reservetroepen, die, ofschoon sterk geslonken, niettemin in staat waren belangrijke geallieerde successen te verijdelen.

en Stolberg geleid, maar die waren op de geallieerden heroverd. Ook een Amerikaanse doorbraak in de *Westwall* bij Bitburg was midden september door middel van een tegenaanval ongedaan gemaakt. De drie genoemde legers (het 15e, het 7e en het 1e luchtlandingsleger) vormden de Duitse legergroep B (onder veldmaarschalk Model), die eind september derhalve een ononderbroken linie verdedigde van de Scheldemonding tot even noordelijk van Trier. Het zuidelijk deel van het westelijk front, van Trier tot Belfort, werd verdedigd door *Heeresgruppe G*, met de provisorisch gecombineerde strijdkrachten van het 1e leger (onder generaal Von Knobelsdorff) en het langs de bovenloop van de Rhône terugge-

De 'Deutsche Volkssturm', op 25 september 1944 opgericht, bracht alle weerbare mannen tussen 16 en 60 jaar onder de wapenen. Ze moesten hun eigen woonplaatsen verdedigen.

Von Manteuffel) had kunnen toevoegen, had Patton de uitloper van het Duitse front vanuit het noorden ingedeukt, zodat de Duitse pantserformaties voor overwegend defensieve taken moesten worden ingezet. Het mislukken van het voorgenomen tegenoffensief was voor Hitler aanleiding geweest de opperbevelhebber van *Heeresgruppe G*, generaal Blaskowitz, op 21 september te vervangen door generaal Balck. Dat het de benarde Duitse legers in het westen eind september—begin oktober nog-

Een andere oorzaak van de succesvolle Duitse tegenstand was het verslechterende herfstweer, waardoor het geallieerde luchtoverwicht niet ten volle kon worden uitgebuit, terwijl ook de landstrijdkrachten er veel hinder van ondervonden: wegens de drassigheid van het terrein moesten de tanks op de wegen blijven, zodat de infanterie de voornaamste last van de strijd te torsen kreeg.

Een andere factor waaraan het Duitse front in het najaar van 1944 zijn hernieuwde stabiliteit had te danken, was de *Westwall*.

De restanten van de in Frankrijk verslagen divisies werden zo goed en zo kwaad als het ging aangevuld en zo snel mogelijk in de *Westwall* gestationeerd, waar aan hun reorganisatie en

instructie de laatste hand werd gelegd. Op 15 september vaardigde Von Rundstedt de order uit dat elk onderdeel van het uitgestrekte bolwerk tot de laatste kogel, ja tot de totale verwoesting diende te worden verdedigd. In aanvulling hierop volgde begin december een order van het OKW, waarin gesteld werd dat iedere geallieerde penetratie van de *Westwall*, te wijten aan nonchalance of passiviteit in eigen gelederen, als een misdaad zou worden beschouwd, waarvoor de schuldige onverwijld ter verantwoording zou worden geroepen. Hoewel de sterkte van de *Westwall* door de geallieerde bevelvoerders schromelijk werd overschat, fungeerde hij in 1944 niettemin als de ruggengraat van de verdediging van de Duitse westgrens.

Nog een oorzaak van het snelle herstel van de *Wehrmacht* na de geleden nederlaag was het verbijsterende feit dat Duitsland zelfs nu, in het zesde oorlogsjaar, nog in staat bleek grote lichteningen nieuwe soldaten onder de wapenen te roepen. Volgens een rapport van de *Oberbefehlshaber West* bedroegen de verliezen in zijn bevelsressort van *D-day* tot eind september 516.000 man, waar nog bij kwamen de 95.000 man die in de verschillende 'kustforten' waren ingesloten. Om deze reusachtige verliezen goed te maken, moest men teruggrijpen op het mensenreservoir in Duitsland zelf, wilde men de fronten in Oost- en Zuid-Europa niet verzwakken. Goebbels, die in juli tot *Reichsbevollmächtigter für den totalen Kriegseinsatz* was benoemd, nam drastische maatregelen om de nog te mobiliseren mannen die thans aan het oorlogsproductieproces moesten worden onttrokken, door andere werkkrachten te vervangen; voor de oorlogvoering niet-essentiële bedrijven, schouwburgen, variëteétheaters, alsmede inrichtingen voor beroeps- en hoger onderwijs werden gesloten (hoogstens werd de studie tot voor de oorlogvoering belangrijke vakken beperkt), reizigersvervoer en PTT-verkeer werden sterk ingekrompen, terwijl de zestigurige werkweek en een algemene vakantiestop werden ingevoerd en de arbeidsplichtige leeftijd voor vrouwen naar vijftig jaar werd opgevijseld. Op 25 september verordende Hitler de oprichting van de *Deutsche Volkssturm*, bestaande uit alle weerbare mannen tussen zestien en zestig jaar. Dit leger zou onder leiding komen staan van ervaren partijleiders; de leden, die middels armwikkels als strijders moesten worden gekenmerkt, zouden voor de verdediging van hun directe woonplaats worden ingezet. Uitrusting en bewapening kwamen voor de verantwoordelijkheid van *Reichsführer* Himmler, die na de aanslag op Hitler bevelhebber van het reserveleger (*Ersatzheer*) was geworden. De organisatie van de *Volkssturm* was een partij-aangelegenheid; de leiding daarbij had *Reichsleiter* Bormann. De gowleiders van de door de vijand bedreigde gebieden kregen als 'Rijks-verdedigingscommissarissen' de bevoegdheid civiele werkkrachten te recrutereren voor de bouw van verdedigingswerken.

Met de recrutering van nieuwe krachten op het thuisfront, het 'uitkammen' van non-combattante diensten en lazaretten, het onttrekken van personeel aan *Luftwaffe* en *Kriegsmarine* en het overhevelen van jongens van de Rijksarbeidsdienst naar de frontdienst streefde Hitler niet alleen naar een completering van

Een wervingsaffiche voor de 'Volkssturm'. De leden ervan werden niet in uniform gestoken, maar waren als strijdenden te herkennen aan de armwikkels die ze droegen.

zijn aangeslagen divisies, maar beoogde hij bovendien de vorming van geheel nieuwe divisies. In juli al had hij Himmler opgedragen uit kaderpersoneel met frontervaring en nieuwe recruten gemengde *Volksgrenadierdivisies* samen te stellen, die tegelijkertijd de kern moesten vormen voor het toekomstige, naoorlogse nationaal-socialistische 'volksleger'. Deze nieuwe divisies hadden een gereduceerde sterkte van circa tienduizend man, maar bezaten dank zij de uitrusting met het moderne

'stormgeweer' plus een sterkere bewapening met artillerie en anti-tankwapens een vergrote vuurkracht; het grootste deel van hun artillerie beschikte evenwel slechts over paardetractie. Nog in de loop van september werden bovendien tien nieuwe pantserbrigades uit de grond gestampt, die uitgerust waren met tanks van het moderne *Panther*-type, dat in zuiver technisch opzicht superieur was aan de Amerikaanse Sherman-tank. Hitler had reeds op 4 september bevolen dat het westelijk front voor wat de levering van artillerie en aanvalswapens betrof, voorrang moest hebben. Onder leiding van de begaafde organisator Albert Speer zag de Duitse bewapeningsindustrie kans, ondanks de geallieerde luchtaanvallen

en de toenemende grondstoffenschaarste, de fabricage van belangrijke wapens en munitie gedurende de tweede helft van 1944 op het oude niveau te handhaven en in sommige sectoren zelfs op te voeren. Op het gebied van de brandstoffenproductie en het vervoersapparaat deden zich echter kritieke knelpunten voor, waardoor de bewegingsvrijheid van de Duitse troepen uiterst nadelig werd beïnvloed en de industrie met ernstige kolenschaarste te kampen kreeg.

Niet alleen in materieel opzicht werd het front versterkt. Profijt trekkend van de successen bij Arnhem en Aken roerde Goebbels, ter schraging van het moreel der troepen, luide de propagandatrom. Het in september gepubli-

geallieerden overgaven.

In het uiterste noordwesten van het front had het Duitse 15e leger niet meer kunnen verhinderen dat de geallieerden op 6 november de Scheldemond openbraken. Drie weken later was de Westerschelde van mijnen gezuiverd en op 28 november liep het eerste geallieerde konvooi de haven van Antwerpen binnen. Ook het 1e luchtlandingsleger (sinds 19 november onder generaal Schlemm) had zich tegen het eind van november moeten terugtrekken en lag nu aan de Maas in de lijn Nijmegen-Venlo-Roermond. De tot dusver door het 15e leger bestreken frontsector (van de Noordzeekust tot Nijmegen) werd overgenomen door het 25e leger (onder generaal Christiansen), dat met

Manteuffel), waarvan de staf in het kader van de eerste voorbereidingen voor het Duitse Ardennenoffensief uit *Heeresgruppe G* was losgemaakt en tussen het 1e luchtlandingsleger en het 7e leger was ingeschoven. Toen de Amerikanen hier opnieuw — tenslotte zelfs met zeventien divisies tegelijk — tot de aanval overgingen teneinde de Rur te bereiken als basislinie voor hun latere opmars naar de Rijn, slaagde het 5e pantserleger erin een doorbraak te verhinderen en, na bijzonder bloedige gevechten in het Hürtgenwald, het front begin december nogmaals tot staan te brengen aan de Rur tussen Jülich en Düren. Daar dit leger met name de stuwdammen in de bovenloop van de Rur en de Urft had weten te behouden, waagden de Amerikanen het niet de rivier over te steken; als de Duitsers de dammen opbliezen, zou het water alle bruggen wegslaan en zo de bevoorradingslijnen van de aanvallers doorsnijden. Nog voor het einde van de strijd aan de Rur was deze frontsector van Roermond tot ten zuiden van het Hürtgenwald door het Duitse 15e leger overgenomen. Dit gebeurde in het kader van de hergroepering van *Heeresgruppe B* met het oog op het voorgenomen Duitse Ardennenoffensief. Ten zuiden van het 15e leger werd het sedert half september aan de strijd deelnemende 6e SS-pantserleger (onder *SS-Oberstgruppenführer* Sepp Dietrich) tussen het Hürtgenwald en de Schnee Eifel en in aansluiting daaraan het 5e pantserleger van de Schnee Eifel tot benoorden Vianden in stelling gebracht. Beide pantserlegers moesten als stoottroepen fungeren, terwijl het 7e leger in de aangrenzende sector van Vianden tot bezuiden Trier de zuidflank van de aanvallende legers moest dekken. Over het gehele front tussen het Hürtgenwald en Trier hadden de geallieerden, die deze sector slechts met verspreid opgestelde verdedigingsformaties bestreken, vanaf eind september uitsluitend defensief geopereerd.

De zuidelijke sector van het front, tussen Trier en de Zwitserse grens, werd verdedigd door *Heeresgruppe G*, die op één pantserdivisie na al haar pantserstrijdkrachten aan *Heeresgruppe B* had moeten afstaan. Op 22 november had het Duitse 1e leger (na 1 december onder generaal Von Obstfelder) Metz moeten prijsgeven, waarna het zich begin december tussen Merzig en Saarbrücken achter de Saar op de *Westwall* had moeten terugtrekken. Toen de geallieerden half november ook ten zuiden van dit gebied tot de aanval waren overgegaan en op 23 november Straatsburg hadden bereikt, was het front tussen het 1e en het 19e leger tijdelijk opengebroken. Een geallieerde poging bij Kehl de Rijn over te trekken, hadden de Duitsers evenwel kunnen verijdelen. De geallieerden waren vervolgens naar het noorden afgebogen en bereikten half december bij Weisenburg de *Westwall*. Na op de noordflank Straatsburg en tegelijkertijd op de zuidflank Belfort en Mühlhausen (Mulhouse) te hebben moeten prijsgeven, moest het 19e leger zich op de Rijn terugtrekken; alleen een uitgestrekt bruggehoofd in de sector Colmar-Thann wist het voorlopig te behouden. Afgezien van dit bruggehoofd en enkele andere kleine uitstulpingen, volgde het front van het Hürtgenwald in het noorden tot aan de Zwitserse grens in het zuiden, medio december in grote lijnen het verloop van de *Westwall*.

Bundesarchiv, Koblenz

ceerde geallieerde Morgenthauplan betreffende de behandeling die Duitsland na afloop van de oorlog kon verwachten, stelde hem in de gelegenheid de vrees voor 's vijands wraak en voor het lot dat de geallieerden de Duitse bevolking hadden toegedacht uit te buiten als stimulans voor het opvoeren van de verzetswil. Maar ook het dreigement van de eigen Duitse leiding dat tot represailles zou worden overgegaan tegen de familieleden van militairen die zich tot desertie of voortijdige capitulatie lieten verleiden, hield bij de troep de vechtlust (en de schrik) erin. Dat het moreel niettemin achteruitging, blijkt alleen al uit het feit dat gedurende de maanden oktober en november aan het westelijk front 175.000 man zich aan de

Burgers konden in de door de geallieerden bedreigde gebieden door de plaatselijke gouvleiders gerecruteerd worden voor de bouw van allerlei verdedigingswerken.

het 1e luchtlandingsleger tot een aparte *Heeresgruppe* (H, onder generaal Student) werd samengevoegd.

Ook de middensector (*Heeresgruppe B*) had het moeilijk. Na verbitterde gevechten hadden de Duitse troepen op 21 oktober het ingesloten Aken moeten prijsgeven, waarna evenwel de geallieerde opmars ten oosten van de stad toch weer tot staan was gebracht. Deze frontsector stond sinds eind oktober onder leiding van het 5e pantserleger (onder generaal Von

AKEN HOORT HET DONDEREN

CHRIS SMITS

US Army

'Company A of the 117th crossed the Dutch-Belgian border at 10.00 A.M., September 12, thus becoming the first Allied unit to enter Holland.'

Zo registreerde de kroniekschrijver van de Amerikaanse 30e divisie het en J. Gubbels, een inwoner van Noorbeek, zag het gebeuren. Hij hoorde schieten, gluurde voorzichtig over de vensterbank van de voorkamer en ontdekte Amerikaanse soldaten achter bomen en muurtjes, schietend op een Duitse vrachtwagen. Hij zag met eigen ogen hoe de Duitsers hals-overkop van de vrachtwagen sprongen en een goed heenkomen zochten.

Van die 12e september 1944 herinnert zich later de Duitse commandant van het 81e

Op 13 september 1944 stonden de geallieerden bij Maastricht. In de daaropvolgende nacht vluchtten de laatste Duitsers de stad uit en kon de bevolking feest gaan vieren.

legerkorps, generaal F. A. Schack, dat de Amerikanen over het hele front tot de aanval waren overgegaan *'und durchbrachen an mehreren Stellen trotz zäher Abwehr und örtliche Gegenstösse unserer Abwehrfront'*.

Op 12 september 1944 begon de bevrijding van Zuid-Limburg. Zij vormde een onderdeel van het grote geallieerde krijgsplan: het forceren van een doorbraak in de *Westwall* bij Aken, het doorstoten naar het Ruhrgebied met als inzet de eindmars naar Berlijn, of, zoals de

Combined Chiefs of Staff het aan opperbevelhebber Dwight D. Eisenhower hadden voorgesteld: *'to undertake operations aimed at the heart of Germany and the destruction of her armed forces'*.

Een van de wegen naar het hart van Duitsland loopt door Zuid-Limburg. Het is een strategische weg, haast even oud als de strategie zelf. Want reeds de Romeinen hadden ten noorden van de uitlopers van Eifel en Ardennen in de eerste eeuwen van onze jaartelling een grote heerbaan aangelegd, die van de Franse kust, via Tongeren en Maastricht, naar Keulen voerde. Langs diezelfde route zag Zuid-Limburg in de eerste dagen van september een geslagen, vermoeide, rovende en

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

gedemoraliseerde horde voorbijtrekken, de schamele resten van wat eens het *siegesbewuste* leger van de Führer was. Een inwoner van het Zuidlimburgse Schaesberg zag met veel leedvermaak dagenlang de bende voorbijtrekken, 'een vrijwel ordeloze troep, zonder veel drukte en met een samenraapsel van vervoermiddelen, bestaande uit enkele vrachtwagens en tanks die hun overgebleven waren, aangevuld met vrachtauto's, motoren, fietsen en allerhande soorten ander rijdend materiaal die ze op hun terugweg van Frankrijk, België en ons land hadden weten te bemachtigen. Men zag naast vrachtwagens, bestelauto's en personenauto's ook oogstwagens, boerenkarren, melkwagens en handkarretjes'. Met de angst in het hart en

de geallieerden op de hielen vlood alles terug naar het vaderland en het ging zo snel, dat de meest optimistische prognoses werden voorbijgeraasd en de geallieerden bijna acht maanden op hun aanvalsschema waren vooruitgelopen. De omvang van de daaruit voortvloeiende bevoorradingsmoeilijkheden kan men afmeten aan het feit dat begin september niet twaalf, zoals berekend, maar zestien divisies bevoorradet moesten worden en dat over een veel grotere afstand dan was voorzien. Dat moest vastlopen ... en het liep vast! Duidelijk vindt men dit terug in de geschiedenis van de Amerikaanse 2e pantserdivisie — bijgenaamd '*Hell-on-Wheels*' — waarin is vastgelegd dat op 8 september vanuit het

Belgisch-Limburgse plaatsje Wijer alle beschikbare vrachtwagens naar een depot in de buurt van Parijs moesten worden teruggedonden om brandstof te halen. Met een zekere nostalgie tekent de geschiedschrijver daarbij aan: '*The attraction of Paris was very strong — some of the drivers had fathers who had been there in the last war — but when the dump was finally reached, there was no thought of relaxation, no pause for a rest or a hot meal. A fresh load was taken and the trucks headed right back to where the tanks were slugging it out in Belgium.*' Net als in Wijer, lagen op vele plaatsen in België gevechtseenheden te wachten op nieuwe voorraden.

In Zuid-Limburg wachtte de bevolking vol ongeduld op de bevrijding, onbewust van de dingen die komen zouden. Het terrein bood de Duitsers wel enige voordelen. Geografisch gezien is het Zuidlimburgse landschap een naar het noordwesten aflopend plateau, waarin riviertjes diepe insnijdingen hebben gemaakt. Het algemeen verloop van de dalen is van zuidoost naar noordwest, waar zij opgaan in de brede Maasvallei. Door de paniektoestand bij de vluchtende Duitse legeronderdelen bleek het niet mogelijk een Maaslinie te formeren, ondanks de strikte bevelen van de Führer stand te houden tot de laatste man en de laatste kogel! Er werd een nieuwe afweerlinie geïmproviseerd op de noordelijke hellingen van het Geuldal. Zij zou in het oosten aansluiten op de *Westwall* en in het westen op de Maas en het Albertkanaal tot Antwerpen. Ter voorbereiding van deze *Weststellung* moesten er loopgraven, artilleriestellingen en onderkomens worden gegraven. Dat moest gebeuren door alle mannelijke bewoners van Zuid-Limburg, die overal werden opgehaald en onder bedreiging met de kogel aan het werk gezet.

Op 10 september kwam er beweging in het front. In het zuiden, vanuit Luik, waar een brug onbeschadigd in de handen van de Amerikanen viel, opereerde het Amerikaanse 7e legerkorps. Het schoot over een front van 25 kilometer breedte noordoostelijk vooruit in de richting Aken. Op de linkerflank kwam het 19e legerkorps in actie. De verbinding tussen beide eenheden werd gewaarborgd door de snel opererende *113th Cavalry Group*, die in Luik de Maas overstak en direct naar het noorden optrok om bij Visé een bruggehoofd te vormen. Want hier waren, ten westen van de Maas, de drie infanterieregimenten van de 30e infanteriedivisie geconcentreerd. De regimenten 119 en 117 zouden de Maas overtrekken; het 120e zou op de linker Maasoever blijven, noordwaarts oprukken en het gebied tussen de rivier en het kanaal van Duitsers zuiveren. De rivier zelf bleek geen obstakel van betekenis. Na nachtelijke patrouilleactiviteiten werd in de loop van de vroege namiddag van de 11e september een compagnie van het 119e regiment overgezet, even ten zuiden van de opgeblazen bruggen. Bij het invallen van de duisternis volgde de rest van het regiment. Het 120e was intussen zijn opmars in noordelijke richting begonnen, bezette het verlaten fort Eben Emael en nam vanhieruit de sluizen van Klein Ternaaien, zonder dat het bewakingsdetachment in actie kon komen.

Collectie J. de Groot

Linksboven: de bevrijding van Maastricht werd uitbundig gevierd. Vier jaar, vier maanden en vier dagen nadat de Duitsers Nederland waren binnengevallen, werden de geallieerden laaiend enthousiast ontvangen.

Rechtsboven: de Amerikanen strooiden boven Aken pamfletten uit waarin de bevolking werd opgeroepen zich niet te verzetten nu de stad omsingeld was. Aken stond voor de keus: zich overgeven of vernietigd worden.

Rechtsonder: op 18 september 1944 stonden de geallieerden bij Amstenrade (tussen Brunssum en Hoensbroek) ongeveer 8 kilometer van de Duitse grens waar de 'Westwall' lag.

US Army

An die deutschen Truppen und die Bevölkerung von Aachen!

Aachen ist eingeschlossen, von amerikanischen Truppen umzingelt. Das deutsche Wehrmachtskommando kann Euch keinen Entsatz schicken.

Aachener !

Ehrenvolle Uebergabe ist das Gebot der Stunde. Wir Amerikaner führen nicht gegen die unschuldige Zivilbevölkerung Krieg. Schon gibt es viele Aachener, die in den von uns besetzten Gebieten in Frieden leben. Aber wenn der militärische Befehlshaber und die Parteiführer von weiteren Blutopfern nicht ablassen wollen, so bleibt uns nichts anderes übrig, als Eure Stadt, die schon so viel gelitten, restlos zu vernichten.

Aachener !

Die Zeit drängt. Schon stehen auf unseren Flugplätzen die Bomber bereit. Schon rollt unsere Artillerie von allen Seiten gegen Eure Stadt in Stellung. Schon warten unsere Truppen auf den Befehl zum Vormarsch.

Aachener !

Handelt – ohne Verzug ! Werdet vorstellig bei den verantwortlichen Stellen, um dem sinnlosen Blutvergiessen und der völligen Zerstörung Einhalt zu gebieten. Für die Vertreter der Bürgerschaft, für jeden von Euch ist die Stunde gekommen, seine Stimme unerschrocken vernehmen zu lassen. Morgen – ist es zu spät.

Aachener !

Es gibt nur eine Wahl –

**Sofortige ehrenvolle Uebergabe
oder völlige Zerstörung**

In de prille ochtend van 12 september, om 3.30 uur, trok het 117e regiment over de Maas! Het bruggehoofd van Visé, op de oostelijke oever, werd zonder grote tegenstand uitgebreid en vanhieruit straalden de aanvalspitsen uit. Het 117e trok direct naar het noorden, in de richting van de Nederlandse plaatsen Eijsden, Mesch en Noorbeek; het 119e zwenkte af in noordoostelijke richting.

Het gevolg was dat het afweerfront van de Duitse 275e divisie, dat ongeveer parallel liep met de zuidelijkste grens van Nederland, op verschillende plaatsen werd opengereten en de zuidelijkste dorpjes als eerste werden bevrijd: Breust, Eijsden, Mesch, Noorbeek, Slenaken en Epen.

bedreigde en ernstig verwoeste Aken was ook ernstig. De stad was voor een groot deel door de inwoners verlaten en de achtergeblevenen, naar schatting dertigduizend personen, leefden al lange tijd in de schuilkelders. In de ochtend van 10 september was de *Reichsführer SS* Heinrich Himmler nog op bezoek geweest. Hij had in de 'Bunker Frankenberg', de schuilkelder voor bestuurders en partijinstanties, gesproken over de algemene toestand. Hij verzekerde de partijgenoten en de autoriteiten, dat het front in België muurvast stond, dat de stad geen gevaar liep en dat er geen reden was over te gaan tot een algehele, verplichte evacuatie.

Twee dagen later deed in de vroege avonden

weer, de geneeskundige dienst, de posten en de telefoondienst, de spaarbank, de distributiedienst, kortom iedereen die ergens maar een schaduw van een functie vervulde.

Het was intussen 13 september geworden. In het westen, in Zuid-Limburg, schoof het front geleidelijk aan noordwaarts. Het 117e regiment sneed de toegangswegen naar Maastricht af en een bataljon bevrijdde het stadsdeel Wijk en ontdekte dat de bruggen over de Maas diezelfde middag waren opgeblazen. Over het hele front bereikte het 119e regiment de zuidelijke hellingen van het Geuldal. Op de noordelijke trokken de Duitsers zich terug in de halfvoltooide 'stellingen'. Ten zuiden van Aken probeerden zij tevergeefs de Pelzerturm

Verder oostwaarts werd over het gehele front van het Amerikaanse 7e legerkorps de Belgisch-Duitse grens bereikt en op één plaats overschreden, namelijk bij Rötgen, een Eifeldorp zestien kilometer ten zuiden van Aken. Het betreden van de 'Heilige Vaderlandse Bodem' was voor de Duitsers een onverteerbare zaak en de rapporten van de bevelhebbers gaven de schuld aan ontoereikende krachten, voortdurend gebrek aan munitie en de overmacht van de geallieerden. Feit is dat in de avond van 12 september het stafkwartier van het Duitse 81e legerkorps geen enkel idee meer had van het verloop van de voorste linies. Men vond de situatie zeer ernstig.

De situatie aan het *Heimatfront* bij het direct

Op 24 september 1944 gaven de Duitsers de inwoners van Kerkrade bevel te evacueren naar door de Amerikanen bevrijde gebieden.

het bericht de ronde dat een gevechtsgroep van vijftig Amerikanen zich had meester gemaakt van de Pelzerturm, een uitzichttoren aan de rand van het Akense Woud, waar de burgerij zich zondagsmiddags placht te verpozen. Bijna op datzelfde moment werd het officiële bevel tot evacuatie uitgevaardigd! Toen was de chaos compleet! Want wie sloeg het eerst op de vlucht? Dat waren alle partijbonzen, van hoog tot laag, alle ambtenaren, de hele politie, inclusief de *Gestapo*, het personeel van de luchtbeschermingsdienst, de brand-

en kazemat 161, die door de Amerikanen waren bezet, te heroveren. Nog verder zuidelijk, bij Rötgen, rukte de Amerikaanse 1e divisie op en maakte een grote bres in de *Westwall*. De Amerikanen kwamen hier terecht in de uitgestrekte Eifelwouden met moerassige ondergrond en vrijwel onbegaanbare boswegen. Ondanks de hinderlagen en de straffere Duitse tegenstand drongen de Amerikaanse aanvalspitsen op verscheidene plaatsen diep in de Duitse linies door.

In de nacht van 13 op 14 september vluchtten de laatste Duitsers uit Maastricht. Ze weken noordwaarts uit. In de morgenuren staken stormboten met soldaten van het 117e regiment van Wijk uit de Maas over. Zij maakten

contact met de uit het zuiden opgerukte 120e divisie. De ring was gesloten, de stad was vrij! 'Vier jaar, vier maanden en vier dagen', jubelde ANP-oorlogscorrespondent Robert Kiek voor de microfoon van Radio Oranje, 'nadat de Duitsers ons land waren binnenge-rukt, stroomden eenheden van het Amerikaanse leger onze oudste stad binnen. En de yankees zijn er ontvangen door een burgerij die zich nog moest bezinnen tussen tranen van vreugde en een laaiend enthousiasme, zoals ik dat nog nooit eerder heb gezien Maastricht was één oranjezee ...' En de Maastrichtse historicus J. G. J. Koreman herinnert zich: 'Maastricht vierde een week lang feest! Men ging kijken naar het slaan van de pontonbrug

En terwijl de Limburgse hoofdstad feestte, ontstond in Valkenburg een hevig vuurge-vecht. Een bataljon van het 119e regiment was de Geul overgestoken. Voor het eerst sinds de rush door Noord-Frankrijk en België werd de geallieerde opmars door goedliggend artillerie-vuur gestuit. Het was afkomstig van een aantal batterijen die ter versterking van de Duitse 275e divisie waren ingezet, en het werd geleid vanaf de watertoren in Schimmert. Het groot-ste deel van de Valkenburgse bevolking merkte er overigens niets van, omdat het zich veilig schuilhield in het uitgebreide grottenstelsel. Op 16 september kwam er weer actie in het front, dat nu dwars door Zuid-Limburg liep. De twee gevechtsgroepen van de 2e pantser-

en zo bracht deze gedenkwaardige dag het ontzet van Sittard tot Waubach en de gedeel-telijke bezetting van het noordelijk van deze lijn gelegen Duitse grensgebied, de zogenaamde Zelfkant.

Slechts een deel van Kerkrade bleef nog in Duitse handen. Dit deel vormde een brugge-hoofd in het voorterrein van de *Westwall*, een vooruitgeschoven bastion, dat naar het westen was afgeschermd door een diep beekdal. In Kerkrade verbleven nog een kleine dertig-duizend mensen, die hun toevlucht hadden gezocht in de oude mijngangen van de Doma-niale Mijn en in de kelder, sinds de Amerikaan-se artillerie met geregelde kannonades het Duitse front aftastte.

US Signal Corps

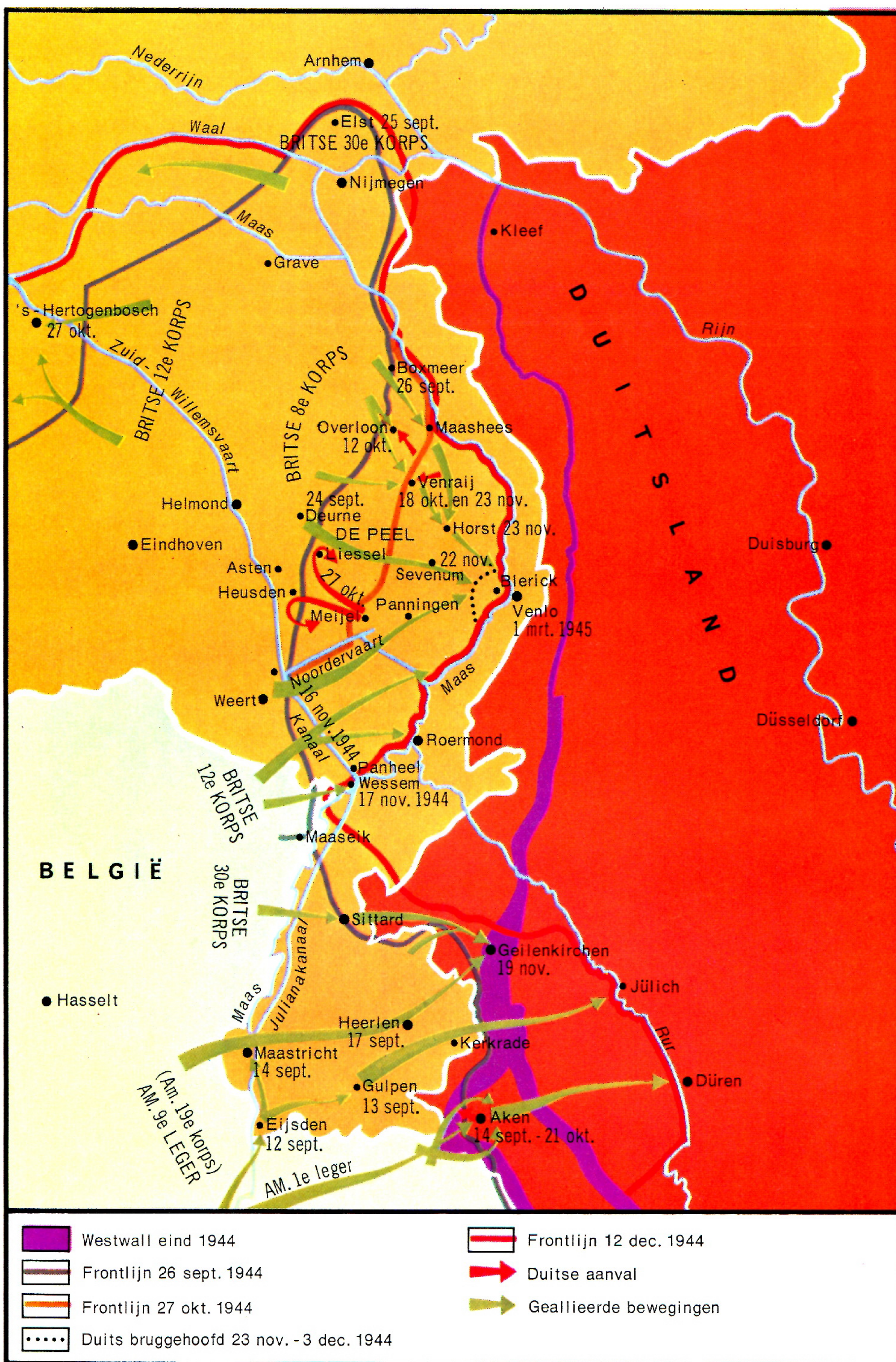
aan de Bleekerij, die in een recordtempo tot stand kwam, men vergaapte zich aan de im-mense massa materieel, aan tanks, kanonnen, trucks en jeeps, die drie dagen en drie nachten onafgebroken door de straten daverden. De be-vrijders werden uitbundig ontvangen, soms wel eens té uitbundig. De verkapte bedelarij om sigaretten en *candy* nam af en toe wel rare vormen aan, maar het geheel kan niet losge-maakt worden van al de opgekropte emoties, die in die dagen vrij spel kregen ...'

Die immense massa materieel, waaraan de Maastrichtenaren zich vergaapten, was de uitrusting van de 2e pantserdivisie, die op 14 september over de Belgische grens kwam en via Maastricht naar het front oprukte.

In Aken werd om het bezit van elke straat gevochten. Op 21 oktober 1944 was deze Duitse stad in handen van de geallieerden.

divisie hadden hun uitgangstellingen bereikt: *Combat Command B* nestelde zich te Meerssen-Bunde; *Combat Command A* in Houthem en Valkenburg. Maar ook de Duitse eenheden waren versterkt, zodat er nog een dag van zware strijd nodig was, voordat de opmars over het gehele front kon worden hervat. Toen op 18 september de Duitsers op de vlucht werden gedreven, betekende dat de bevrijding van praktisch heel Zuid-Limburg. Want ook de drie regimenten van de 30e divisie op de rechterfrontvleugel schoven naar het noorden

Het werd een onhoudbare toestand, ook voor de Duitsers, die in hun bewegingen werden belemmerd en die wisten dat een voortdurende berichtenstroom over hun stellingen en sterkte uit de belegerde stad naar buiten sijpelde. Daar-om gaven zij totaal onverwacht op 24 septem-ber om acht uur 's avonds bevel tot evacuatie, nota bene naar het westen! De volgende morgen begon de exodus van de dertigduizend. H. Roukens zag in gedachten deze lange stoet weer voorbijtrekken, toen hij later voor de radio vertelde: 'Als je zo'n stoet bekijkt, dan zie je mensen, zieken, die jarenlang bedlegerig zijn geweest, die worden op alle mogelijke vervoer-middelen meegenomen ... Zo zag men zelfs een lijkwagen, volgeladen en volgestouwd met

JUICHEND MAASTRICHT

De hele dag hadden wij al in het zuiden artillerievuur gehoord en langzamerhand hoorden wij ook geweervuur. Hier van het Koningsplein konden wij dat heel goed waarnemen. Er waren mensen van hier, die telefoneerden met Eysden en ik herinner me, dat ik ben opgebeld vanuit Valkenburg en vanuit Geleen door mensen, die vroegen: 'Hoe is het in Maastricht?'

En zo 's avonds tegen half vijf hoorden wij juichen, geen geweervuur meer, maar roepen, juichen. Dat was in Heer, dus Heer moest al bevrijd zijn en iedereen ging hier naar de Heerderweg toe en ik heb daar ook aan de Heerderweg gestaan aan de uitgang van het Oranjeplein en ja, daar kwamen ze aan, dat was een ongelooflijk moment, hè.

Ik heb daar gestaan met een brok in mijn keel en tot mijn verbazing zat in de eerste jeep Charles Gemmeke, het hoofd der school hier achter ons van de Pieter Willemsstraat, de weg wijzend aan de Amerikanen, hoe ze moesten rijden om in Maastricht te komen (...)

Het is een zeer gelukkige omstandigheid geweest, dat vanaf het moment, dat onze bevrijders de Nederlandse grens overschreden, dank zij de medewerking van een postambtenaar, de telefonische verbinding met het glorieus oprukkende leger kon worden gehandhaafd. In onze huiskamer waar wij het stafkwartier van de OD hadden opgeslagen, kregen we op 13 september 's morgens om 11.00 uur de verheugende mededeling van de OD-commandant te Eysden, dat zijn district was bevrijd.

Wij gaven via de telefoon een beeld van de situatie in Maastricht. Enkele nuttige tips waardoor verscheidene Duitse bombardementen door Amerikaanse artillerie konden worden beantwoord. En daar wij al dagen rondliepen met plannen om onze Servatiusbrug te redden, slaakte ik tenslotte de kreet: 'Save our bridge!' 'I come at 6 o'clock', was het lakonieke antwoord. Hij kwam inderdaad op het afgesproken uur. Helaas, enkele uren te laat. De prachtige brug was een rokende puinhoop geworden.

(Uit: 'Donkere jaren', A. H. Paape - Maastricht 1944)

allerhande dingen die men wilde meenemen.' Nu de *Westwall*, op de kleine uitstulping bij Kerkrade na, over het frontgedeelte van het 19e legerkorps was bereikt, was er een rustperiode ingetreden.

Intussen was er nog wat gebeurd, dat de aandacht van de verbitterd vechtende troepen in de sector Aken afleidde: op 17 september startte de operatie *Market Garden*, met de luchtlandingen rond Eindhoven en Arnhem, de verovering van Nijmegen en de vorming van de corridor. Deze operatie had de grootst mogelijke prioriteit. Vandaar dat het lang duurde, voordat de noodzakelijke munitievoorraad voor de komende operaties op peil was. Daarbij viel de herfst in. Aanvankelijk gepland op

In de herfst van 1944 werden de Peel en Limburg na hevige strijd bevrijd en stootten de geallieerden via Aken door naar de Rur.

21 en 22 september, werd de aanval verschoven. Het werd 2 oktober, voordat er voldoende munitie en versterkingen waren gearriveerd en de weersomstandigheden gunstig waren om een wig in de *Westwall* te drijven. Dat gebeurde ten noorden en zuiden van het plaatsje Rimburg over een betrekkelijk smal front, dat begrensd werd door het riviertje de Wurm en de daarmee parallel lopende spoordijk. Daarachter lagen de kazematten van de *Westwall*. Na het leggen van een bommentapijt en een hevige artilleriebeschieting vond er een storm-

loop door de infanterie plaats, die het moerassige terrein voor de pantseraanval moest voorbereiden. Aan de avond van de eerste dag was er een bruggehoofd gevormd, dat in de loop van de volgende drie dagen naar het oosten kon worden verwijld. Op 6 oktober boog de aanvalsspets naar het zuiden af en langzaam maar zeker werd, ondanks een verwoede Duitse tegenaanval, die alles op de been bracht wat maar lopen kon, de ring rond Aken gesloten. Op 14 oktober was de stad omsingeld en waren al belangrijke stadsdelen in het oosten in handen van de Amerikanen. Op 21 oktober tekende de commandant, overste Wilck, de onvoorwaardelijke overgave van de oude keizerstad.

DE STRIJD TUSSEN DE CORRIDOR
EN DE MAAS

GEMODDER IN DE PEEL

WOLF KIELICH

LEGE STALLEN

Een landbouwerszoon uit Vlodrop schrijft in zijn dagboek:

5 October 1944 — Bij geruchte vernamen we we reeds hier en daar dat de Duitsers een enorme roef van ons vee op touw zetten. Plotseling kwam 't. In de verte werden bevelen geschreeuwd, 'n geweldig geloei hoort men overal. Haastig loopt men nog hier en daar met vee weg. 'n Grote troep 'Groenen' drijft een kudde vee over de

weg, de beesten brullen, lopen door elkaar, proberen terug te gaan, rennen tuinen binnen, de 'Groenen' brullen, slaan met hout en jagen, jagen.

Dan vallen ze de stallen binnen, maken de koeien los, spannen de paarden in en roven... roven ... roven ... Mannen, wit van ergernis, staan daar in machteloze woede, vrouwen omringd door kinderen, janken en schreeuwen 't uit, nu 't laatste kapitaal wordt geroofd uit hun huis. Hun koe brult, keert zich om naar de stal, hun paard hinnikt, schudt z'n kop, kijkt naar z'n

vertrouwde stal, legt de oren achteruit en doet schichtig tegen de lawaaijige roversbende. Maar onbarmhartig gaat 't voort, richting Duitsland.

Ik zie een oud vadertje achter de troep aanlopen, 'n touw in de hand. Hij kan 't niet geloven, zijn trouwe Tini naar Duitsland. 't Touw schommelt in z'n bevende handen. Plotseling draait een 'Groene' zich om, snauwt hem aan ... en vadertje druipt af, tranen in z'n ogen, kijkt af en toe om naar Tini, die wild loeit in de troep.

Plotseling klinkt 'n varkensgeschreeuw boven

Sectie Krijgsgeschiedenis BLS

regenval te wachten stonden in het drassige, door rivieren, kanalen en sloten doorsneden terrein. Wel besepte hij dat het onmogelijk zou zijn Duitsland dieper binnen te dringen dan het Rijnland, zolang de haven van Antwerpen niet door de geallieerden gebruikt kon worden. Maar hij meende dat het zijn 2e leger toch mogelijk zou zijn nog in het najaar (terwijl het Canadese 1e leger in Zeeland beide oevers van de Scheldemond zou veroveren) 'contact te maken met de Rur en bruggehoofden over de Rijn te vestigen'.

Het zou allemaal heel anders lopen. Terwijl het abominabele regenweer onafgebroken bleef aanhouden, brachten de Duitsers in aller ijl en grotendeels onopgemerkt door de geallieerden aanzienlijke versterkingen naar het Reichswald en het bruggehoofd ten westen van de Maas. Zij bleven het Nijmeegse bruggehoofd, nadat de Britse 1e luchtlandingsdivisie het gebied bij Arnhem had moeten prijsgeven, fel aanvallen. De *Luftwaffe* voerde op 26 en 27 september hevige aanvallen uit op Nijmegen met de bedoeling de Waalbruggen te vernietigen. Dank zij het ingrijpen van jagers van de *2nd Tactical Air Force*, die opereerden van drie vliegvelden in de corridor, bleven de bruggen intact, maar het al zwaar beschadigde Nijmegen had het hard te verduren. De Duitsers gaven de moed niet op. In de nacht van 28 op 29 september probeerden kikvorsmannen met

Links: eenheden van het 'Royal Warwickshire Regiment' in het verwoeste Overloon.

Rechts: grenadiers van de 'Frundsbergdivision' vallen een door Britten veroverd huis aan.

Pagina 2143: op 3 december 1944 trokken 'Kangaroos' op in de richting van Blerick.

Na de mislukking van *Market Garden* was Montgomery genoodzaakt zijn plannen drastisch te wijzigen. Oorspronkelijk had hij Duitsland ten oosten van de IJssel en ten noorden van het Ruhrgebied willen binnendringen. Nu deze mogelijkheid niet meer bestond, vaardigde hij voor het 2e leger, dat (samen met twee Amerikaanse parachutisten-divisies) de corridor in Brabant en het bruggehoofd bij Nijmegen bezet hield, nieuwe richtlijnen uit. In de eerste plaats diende het bruggehoofd bij Nijmegen geconsolideerd te worden. In een later stadium zou dan uit het gebied tussen Nijmegen en Gennep 'met alle beschikbare krachten' opgerukt worden naar de noordwesthoek van het Ruhrgebied, waarbij een

bruggehoofd over de Rijn gevormd moest worden, bij voorkeur bij Wesel.

Een ernstige bedreiging voor het gehele geallieerde front langs de Duitse grens tussen Aken en Nijmegen vormde het bruggehoofd dat de Duitsers ten westen van Venlo over de Maas hadden weten te behouden. Volgens Montgomery's nieuwe plannen zou het Britse 8e korps, gesteund door de Amerikaanse 7e pantserdivisie, dit bruggehoofd moeten elimineren en daarna doorstoten naar Keulen en Düsseldorf.

Montgomery onderschatte eind september blijkbaar nog steeds de weerstandskracht van de Duitsers en de problemen die zijn eigen tanks en infanterie als gevolg van de zware

drijvende springladingen de bruggen op te blazen. Zij slaagden daar ook ten dele in, maar Britse genietroepen wisten de schade snel te herstellen.

De maand oktober begon met nog meer Duitse aanvallen in het gebied ten noorden van de Waal, achtereenvolgens gericht tegen de rechter- en de linkerflank van het 30e korps. Tegelijkertijd werd ook de Amerikaanse 82e luchtlandingsdivisie ten zuidoosten van Nijmegen aangevallen. Het lukte de Duitsers hier en daar enige terreinwinst te behalen, maar na tegenaanvallen moesten ze zich overal weer op hun oude stellingen terugtrekken. Zo hadden de geallieerden in het Rijk van Nijmegen hun handen vol met het verdedigen van hun brugge-

alles uit. Boer en burger grijpt naar 't mes, rukt de varkens uit de hokken en 't mes in de keel. 'n Schreeuw, 'n guts bloed, één krulstaart voor ons. Verder ligt de 'Meester' met de knieën op 'n zwijn, probeert met een bot mes in de keel te komen. Bets komt met 'n schoenmakersmes en 'n hamer om 't mes erin te slaan. Dood, dood aan onze varkens, liever dan ze de Duitsers te geven. Dierenbescherming bestaat niet meer. De kapelaan springt rond met 'n mes, bloed op z'n toog. De meisjes sleuren 'n varken in de WC, alles sjouwt ... alles rept zich.

Als 't avond is in 't halfduister hangen de varkens en een kalf aan de takken der bomen, worden schoongemaakt en verdeeld onder de hongerigen. Als 't duister is, zit menig gezin rond de tafel, 'n verslagen man, 'n wenende vrouw, huilende kinderen ... 'n lege stal ... door de stilte van de avond brult ver weg vee ... ginds aan de grens of ondergedoken vee in de bossen. We bidden dat Gods Gerechtigheid wrekend zal neerkomen op de tiran.

In de nacht halen veel boeren 't vee weer weg uit Duitsland waar 't is samengedreven. 'n

Duitser, die ingekwartierd is, komt nog smoesjes maken, maar hij krijgt de volle laag. Tenslotte druipt hij af met z'n eeuwig 'Befehl ist Befehl' ... de lummel.

6 October — De volgende dag. Ik hoor dat de Duitsers thuis, in de uitgestrekte weiden hebben gejaagd achter ons vee, maar ze konden 't niet te pakken krijgen. 't Was tevoren wild gemaakt.

(Uit: 'Dagboekfragmenten 1940—1945', Den Haag—1954)

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

hoofd. Aan offensieve acties viel in dit gebied voorlopig niet te denken. Verder naar het zuiden echter waren de Amerikanen van de 7e pantserdivisie, die tijdelijk aan Montgomery was uitgeleend, op 30 september op vijf plaatsen tegelijk de aanval begonnen op het Duitse bruggehoofd ten westen van de Maas. Deze uitstulping in het geallieerde front werd gevormd door een frontlijn, die globaal liep van Boxmeer over Deurne, Meijel en Nederweert naar Wessum. De Duitsers zagen het belang van deze onregelmatigheid in de geallieerde linie zeer goed in en hadden er een groot aantal tanks en geharde, fanatieke parachutisten in samengetrokken. De Amerikanen wisten dit niet en vonden het dan ook niet nodig veel voor-

bereidingen te treffen of een andere tactiek toe te passen dan zij tijdens hun snelle opmars door Frankrijk en België steeds met succes hadden gedaan. Ze trokken met hun tanks over een breed front recht op hun doelen af. Bij het dorp Overloon, waarvan de bevolking enige dagen tevoren op Duits bevel was geëvacueerd, stuitten zij op onverwacht krachtige tegenstand, die zij omdat zij hun krachten versnipperd hadden, niet konden breken. De volgende dagen golfde de strijd heen en weer. Vortum werd bezet, maar veel verder konden de tanks niet komen. De aanval op Mullem werd radicaal afgeslagen. Bij Vierlingsbeek liepen de tanks vast in de buurt van het kasteel Hatert, dat totaal afbrandde. Overloon werd

korte tijd gedeeltelijk bezet, maar een krachtige Duitse tegenaanval verdreef de Amerikanen weer uit het dorp. Op 8 oktober moest de Amerikaanse pantserdivisie uit de strijd genomen worden. De verliezen waren zwaar geweest. Noemenswaardige resultaat was niet bereikt.

Het Britse 8e korps stond er nu weer alleen voor. De 3e divisie, onder commando van generaal Whistler, heropende op 12 oktober het offensief. De aanval begon met een artilleriebeschieting van anderhalf uur op Overloon, dat door ongeveer honderdduizend granaten volledig werd verwoest. Om kwart over twaalf in de middag begonnen de infanterie en de tanks op te rukken, voorafgegaan door de

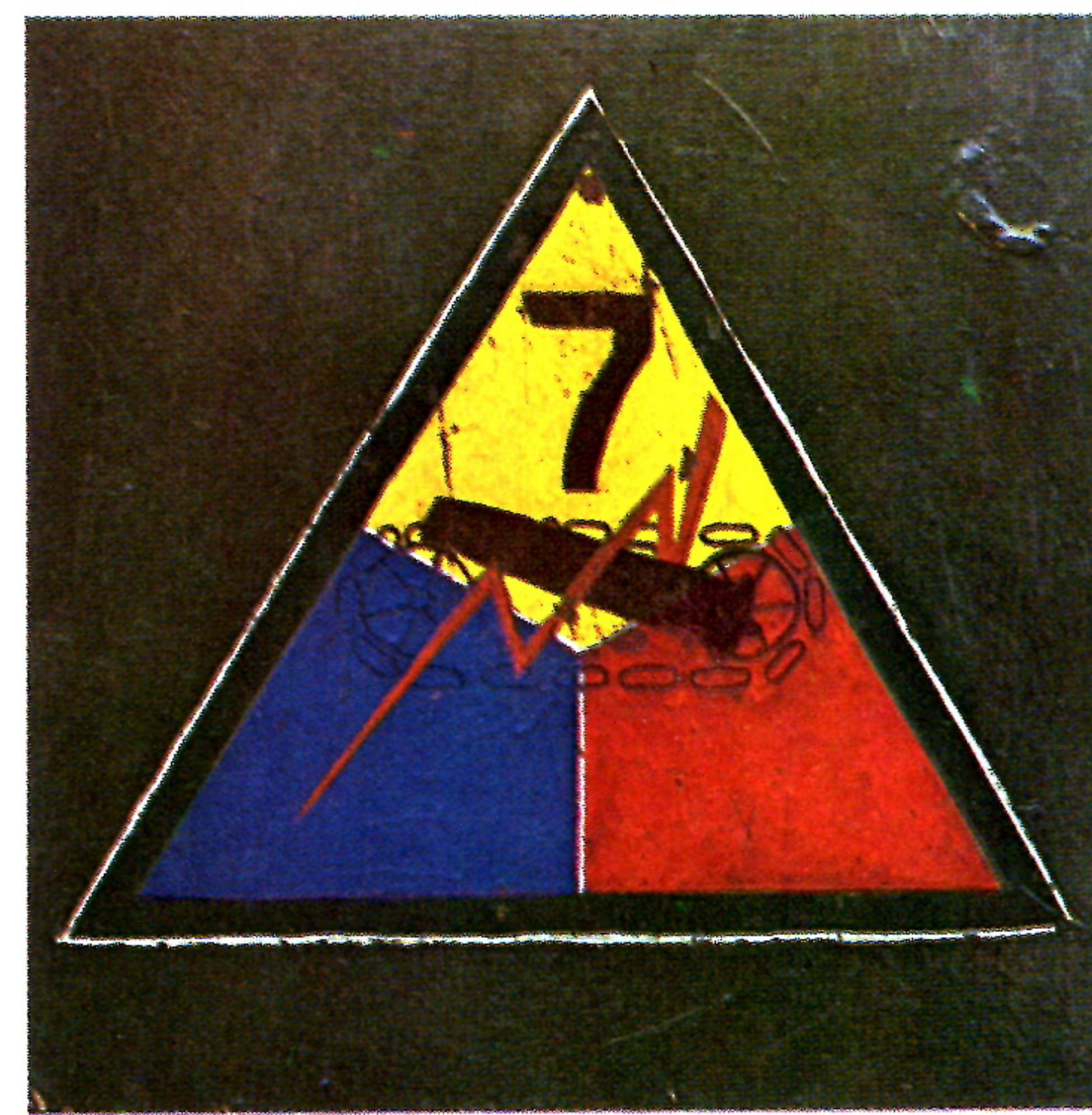

Links: deze Sherman tank is bij Overloon in een sloot gekanteld. Thans is hij in het oorlogsmuseum aldaar tentoongesteld.

Rechts: gedurende de slag bij Overloon werd deze Duitse 'Panther' in het dorpscentrum onschadelijk gemaakt (museum Overloon).

Rechtsonder: Sherman tanks rukken op door Overloon, dat door honderdduizend granaten vrijwel geheel werd verwoest.

Hieronder: het embleem van de Amerikaanse 7e pantserdivisie, een eenheid die tijdelijk aan Montgomery ter beschikking was gesteld en die in oostelijk Noord-Brabant meevocht.

'vuurwals' van de artillerie. De doorbraak werd nu op een aanzienlijk smaller front geforceerd. Er waren slechts drie aanvalsgroepen: één zou rechtstreeks Overloon aanvallen, de twee andere moesten respectievelijk ten westen en ten oosten om het dorp heen trekken. Ondanks de zware artilleriebeschieting bleven de Duitsers zich fanatiek verweren, vooral in de puinhopen van Overloon. In de bossen hadden scherpschutters zich in de bomen laten vastbinden. Krijgsgevangenen werden er weinig gemaakt; als zij hun munitie vershoten hadden, vochten de Duitsers zich dood met bajonetten en pionierschoppen. Uitgestrekte mijnenvelden vertraagden bovendien het oprukken van de tanks en het duurde dan ook tot de avond, voordat de ruïnes van Overloon goeddeels van Duitsers waren gezuiverd. Op het kerkhof en in de kerk hield toen nog een kleine groep SS'ers stand.

Met de verovering van Overloon was evenwel de Duitse weerstand in het bruggehoofd nog lang niet gebroken. Patrouilles stuitten weldra op sterke Duitse stellingen aan de Loobeek, halverwege Overloon en Venraij. De problemen waarvoor de Engelsen zich in de moerasige verlatenheid van de Peel gesteld zagen, waren groot. 'Elke akker', zo schreef een soldaat, 'was een door dijken omsloten meer.' Er waren slechts weinig wegen en die waren dan nog ongeschikt voor zware voertuigen. De regen hield aan en doorweekte de troepen, die in de modder moesten vechten, rusten en eten en nergens beschutting konden vinden. Pas op 17 oktober konden de tanks over twee 's nachts geslagen tankbruggen de diepe Loobeek, die door de aanhoudende stortbuien

sterk gezwollen was, oversteken en verder oprukken naar Venraij. Daar was de toestand voor de burgerbevolking inmiddels ondraaglijk geworden. Het aantal inwoners was sinds 30 september door de toevloed van vluchtelingen en evacués uit de Peel gestegen van 17.000 tot meer dan 25.000. Sinds op 12 oktober geallieerde bommenwerpers het grootste deel van de stad in puin hadden gegooid (Venraij was een belangrijk knooppunt van wegen), leefden al deze mensen als ratten in kelders, nagenoeg zonder voedsel, water en medicamenten. Op 14 oktober werd de gehele dag de kerk van St. Petrus Banden (in de toren hadden de Duitsers een artillerie-observatiepost gevestigd) langdurig aangevallen door Typhoons, met als gevolg dat 's avonds het stadsdeel rond deze kerk in lichtelaaie stond. Bovendien lag de stad iedere dag onder granaatvuur. Op 17 oktober drongen de eerste Engelsen Venraij binnen en op 18 oktober was de stad bevrijd. 's Nachts begonnen Duitse kanonnen de stad weer te beschieten. Weldra werd het duidelijk dat voor de burgers in Venraij het leven onmogelijk geworden was. Vooral in de grote krankzinnigengestichten 'St. Anna' en 'St. Servatius' heersten onbeschrijfelijke toestanden. Op 25 oktober begon op last van de Engelsen de evacuatie van de gehele stad. In legerauto's werd de bevolking naar Deurne, Helmond en Eindhoven gebracht. Velen hadden alles verloren wat hun dierbaar was geweest.

Nog steeds was het bruggehoofd ten westen van de Maas niet geheel van Duitsers gezuiverd. Bij Blerick bestond nog een krachtig weerstandsnest dat niet eenvoudig te veroveren was.

Maar de Engelse verliezen waren zo hoog geweest (de 3e divisie verloor in de Peel meer dan 1400 man), dat de aanval voorlopig moest worden stopgezet.

Op 18 oktober ontmoetten Eisenhower, Montgomery, Bradley en Tedder elkaar in Brussel om de plannen voor de toekomst te bespreken. Het was nu duidelijk dat men in het noorden het offensief in de richting van het Rijnland moest opschorten. Om de Scheldemonde zo spoedig mogelijk te kunnen vrijmaken, was het noodzakelijk dat het Britse 2e leger het Canadese 1e leger steunde door een groot deel van zijn kracht niet in oostelijke maar in westelijke richting in te zetten teneinde Midden-Brabant van Duitsers te zuiveren. Het 30e korps kon intussen niet veel anders doen dan het Nijmeegse bruggehoofd verdedigen, terwijl het 8e korps bleef liggen langs het front van het Duitse bruggehoofd ten westen van de Maas. Pas als de strijd in Zeeland geëindigd was, zouden het Britse 2e en het Canadese 1e leger gezamenlijk de aanval op het Rijnland heropenen. Verder naar het zuiden zouden de Amerikanen echter wél op vrij korte termijn een offensief kunnen beginnen, met als doel ten zuiden van Keulen een bruggehoofd over de Rijn te vestigen.

Een barre winter stond voor de deur. De grote verwachtingen van de zomer (vrede voor het eind van het jaar) waren definitief vervlogen. Toch bleef Montgomery optimistisch, en toen hij de Brusselse conferentie verliet, vertrouwde hij erop dat hij op 10 november vanuit het Rijk van Nijmegen weer in de aanval zou kunnen gaan.

Van die illusie bleef echter niets over, toen de

Duitsers op 27 oktober wederom een staaltje van hun formidabele, uit wanhoop geboren veerkracht lieten zien. In het bruggehoofd ten westen van de Maas vielen zij onverwacht met twee door parachutisten versterkte pantserdivisies het front van de reeds zwaar geteisterde Amerikaanse 7e pantserdivisie ten oosten van Meijel aan. Binnen twee dagen rukten zij twaalf kilometer op en zij waren Helmond al dicht genaderd en hadden Liessel reeds genomen, toen gelukkig nog net op tijd de Britse 15e divisie te hulp kwam. Deze divisie had juist Tilburg bevrijd en kon nu gemist worden aan het front in Midden-Brabant. Dat was dan eindelijk iets waar de Duitsers niet op hadden gerekend. Onder zware gevechten moesten zij terugtrekken op een bruggehoofd rond Meijel. Duidelijk was echter gebleken hoe gevaarlijk het Duitse bruggehoofd ten westen van de Maas was. Het eerstvolgende offensief diende niet vanuit het Rijk van Nijmegen te worden ondernomen, maar moest erop gericht zijn dit bruggehoofd definitief op te ruimen. Op 8 november waren de gevechten om de Scheldemond dan eindelijk ten einde en lag de toegang naar Antwerpen open. Montgomery kon nu zijn legers hergroeperen en zijn aandacht geheel naar het oosten richten. In het Rijk van Nijmegen namen de Canadezen het front over van het 30e korps, dat nu werd ingezet in het gebied rond Sittard. De Amerikaanse 101e en 82e luchtlandingsdivisie gingen in reserve naar kampen bij Reims. Op 14 november werd het offensief op het Duitse bruggehoofd ten westen van de Maas heropend. Behalve het 8e korps kon nu ook het 12e korps

Oorlogsmuseum Overloon

Sectie Krijgsgeschiedenis BLS

worden ingezet, waarvan drie divisies het kanaal van Wessem naar Nederweert overtrokken. Intussen viel het 8e korps de Duitsers bij Venraij aan. Slecht weer, modder, mijnevelden en felle tegenstand vertraagden de Engelse opmars aanzienlijk, maar toen op 16 november het Afwateringskanaal kon worden overgestoken en later Panningen veroverd werd, moesten de Duitsers terugtrekken uit hun stellingen rond Meijel.

De 16e begon Bradley met het Amerikaanse 1e en 9e leger zijn offensief in de richting van Keulen, zoals op 18 oktober in Brussel was afgesproken. Twee dagen later ging ook het 30e korps, gesteund door een Amerikaanse divisie, tot de aanval over. De Duitsers verdedigden zich echter op het hele front tussen Geilenkirchen en Hürtgen zo fel, dat de Amerikanen, die zuinig moesten zijn met hun munitie, vastliepen op een vooralsnog onwrikbaar front langs de Rur. Het 30e korps verging het niet veel beter. Na bijzonder zware gevechten bleef het ten noordoosten van Geilenkirchen in de modder steken.

In het bruggehoofd ten westen van de Maas werden de Duitsers de volgende dagen op een steeds kleiner gebied samengedrongen, totdat zij tenslotte nog slechts een klein, maar uitermate sterk verdedigd bruggehoofd rond Blerick overhielden. Dit bruggehoofd werd omsloten door een tankgracht en daarvoor was een mijneveld aangebracht, dat weer omringd werd door een prikkeldraadversperring. Het gehele terrein voor de tankgracht kon bestreken worden door op de oostelijke Maasoever (dus in en bij Venlo) opgestelde artillerie. Deze kanonnen waren voortreffelijk gecamoufleerd en de Duitsers hadden vanuit de hoge huizen in Venlo uitstekende waarnemingsmogelijkheden. De Engelsen moesten dus de Duitse artillerie buiten gevecht stellen, voordat de aanval op Blerick kon worden ingezet.

Aangezien de vesting Blerick een bijzonder goed schootsveld had, waren er bijna geen mogelijkheden voor de Britten om troepen en tanks op korte afstand van de frontlijn verdekt op te stellen. Dit kon alleen gebeuren op het terrein tussen de spoorlijnen die van Nijmegen en Eindhoven naar Venlo liepen. In dit terrein plaatsten de Engelsen een groot aantal luidsprekers. In de nacht voor de aanval werd via deze luidsprekers en met behulp van grammofoonplaten het geluid weergegeven van rijdende tanks. De Duitsers dachten dat de Engelsen bezig waren tanks op te stellen en begonnen onmiddellijk hun artillerie te gebruiken. Met meet- en peilapparatuur waren de Engelsen toen in staat nauwkeurig vast te stellen, waar de Duitse kanonnen stonden opgesteld, en toen de laatste luidspreker door een Duitse granaat tot zwijgen was gebracht, openden de Britten op hun beurt het vuur (zij beschikten over niet minder dan 384 kanonnen). In korte tijd konden ze vrijwel de gehele Duitse artillerie buiten gevecht stellen. In Venlo was toen nauwelijks nog een huis ongeschonden.

Om kwart over 8 in de morgen van 3 december begon de Britse aanval op de vesting Blerick. Een zwaar artilleriebombardement beukte de Duitse stelling murw, toen sloegen zogenaamde 'dorsvlegeltanks' bressen in het prikkeldraad en doorgangen door het mijneveld en daarna rukte de infanterie in *Kangaroos* (tanks

zonder bovenpantser) op, terwijl brugslag-tanks al bezig waren bruggen over de tank-gracht te slaan. Om 4 uur in de middag was Blerick veroverd; het Duitse bruggehoofd ten westen van de Maas was opgerold.

In Venlo wachtte men echter nog steeds op de bevrijding. Na het zware artilleriebombardement was het omstreeks vijf uur in de middag stil geworden in de stad. Burgers kropen uit hun kelders in de verwachting elke ogenblik de *Tommies* te zullen zien binnentrekken. Maar ze kwamen niet. Ze zouden pas komen op 1 maart. Drie maanden lang zou Venlo frontstad blijven met alle onvoorstelbare ellende van dien: bombardementen, beschietingen, razzia's, plunderingen, hongersnood.

Nu bestond er nog een Duits bruggehoofd ten zuiden van de Roer. Het was op de rechtervleugel beschermd door het Julianakanaal en de Maas en kon dus bezwaarlijk vanuit deze richting worden aangevallen. De Amerikanen die in het oosten het front bezetten, probeerden daarom door een stoot op de westelijke oever van de Roer in de richting van Roermond het bruggehoofd af te snijden. De 84e divisie begon de aanval op 1 december. Twee weken later was men nog geen vijftien kilometer opgerukt. Montgomery bleef ondanks alles optimist. Begin december bezocht hij generaal Horrocks, de commandant van het 30e korps, dat vastgelopen was ten noordoosten van Geilenkirchen. Hij kondigde een grootscheepse aanval aan, die vanuit het Rijk van Nijmegen in zuidelijke richting zou worden gevoerd tussen de Rijn en de Maas. Een paar dagen later zou dan het 9e leger van generaal Simpson over de Roer naar het noorden doorstoten. De Duitse strijdkrachten zouden zo in een tanggreep vernietigd worden. Montgomery hoopte nog altijd dat de slag om Duitsland beslist zou worden ten westen van de Rijn, zoals ook de slag om Frankrijk beslist was aan de geallieerde kant van de Seine.

Op 13 december werd in het grootste geheim het 30e korps teruggetrokken om zich gereed te maken voor het grote offensief. Dat zou echter nog geruime tijd uitgesteld moeten worden, want op 16 december ontwaakten de Amerikanen aan het Ardennenfront door het gedonder van tweeduizend stukken Duits geschut. Hitler speelde zijn laatste troefkaart uit en daarmee verstoortte hij voor de zoveelste keer alle plannen van de geallieerden.

Het sneeuwde in het noorden, weldra sneeuwde het ook in de Ardennen. Onbevrijd Nederland ging de hongerwinter in. Dolle Dinsdag leek eeuwen geleden ...

Rechtsboven: mannen van de '6th Royal Scots Fusiliers' maken tijdens straatgevechten in Blerick jacht op sluipschutters die zich in de huizen op de achtergrond ophouden.

Rechtsmidden: eenheden van de 'Kriegsmarine' stellen alles in het werk om aan het Maasfront de bevoorrading op peil te houden.

Rechtsonder: troepen van het 'Royal Norfolk Regiment' komen in november 1944 bij Wanssum vluchtelingen uit deze streek tegen.

Links: in de straten van Blerick doorzoekt een Britse militair de huizen waarin zich nog Duitse soldaten kunnen verbergen.

Sectie Krijgsgeschiedenis BLS

Süddeutscher Verlag

Sectie Krijgsgeschiedenis BLS

DE BEVRIJDING
VAN MIDDEN- EN WEST-BRABANT

MARS NAAR DE MAAS

L. J. HARTOG

Begin oktober 1944 volgde het front in België ten oosten van de Schelde en in Noord-Brabant de algemene lijn Lillo-St. Lenaarts-Baarle-Nassau-Best-Veghel-Oss. Dit betekende dat een groot deel van Noord-Brabant nog in Duitse handen was. Een dergelijke situatie, neerkomend op een uitgestrekt Duits bruggehoofd ten zuiden van de Maas, was niet ongevaarlijk. De voorgenomen operatie tegen het Rijnland leek een problematische zaak, zolang a) de aanvoer in de richting van het voor die operatie zo belangrijke Nijmegen moest plaatsvinden via de relatief kwetsbare Brabantse corridor; b) de Duitsers in Brabant vlak bij de Kreekrakdam stonden en daarmee een bedreiging konden vormen voor Ant-

Terwijl overal in 's-Hertogenbosch nog wordt geschoten, brengt op de Markt een inwoner van deze stad twee kinderen in veiligheid.

werpen, de haven die men juist voor de toekomstige operaties zo hard nodig had. Begrijpelijk was het daarom dat Eisenhower vóór de slag om het Rijnland de slag om het Maasland wilde voeren; in de tweede helft van oktober, zo werd besloten, dienden West- en Midden-Brabant van Duitsers te worden gezuiverd. Duidelijk is waar — strategisch gezien — de zwaartepunten van de operaties dienden te liggen: in het westen in de richting Bergen op Zoom (ter beveiliging van de rechterflank van het Canadese 2e korps op

Walcheren), in het oosten in de richting Den Bosch en daarna in westelijke richting langs de Maas teneinde een Duitse terugtocht over die rivier te blokkeren, te bemoeilijken ofwel te versnellen.

De operatie werd door twee legerkorpsen uitgevoerd. In het westen stond het Canadese 1e legerkorps, in het oosten het Britse 12e legerkorps opgesteld.

In het westen ging op 20 oktober het Canadese 1e legerkorps met drie divisies naar voren: van links naar rechts een Canadese pantserdivisie, een Britse divisie en de Poolse pantserdivisie. Kort na de aanval werd tussen de laatste twee nog een Amerikaanse divisie geschoven. Men kwam vooruit, zij het langzaam;

zonder het op vernietiging te laten aankomen en hun onderlinge samenhang te verliezen, voerden de Duitsers kundige, vertragende gevechten uit.

Op 27 oktober bereikten de Canadezen Bergen op Zoom en stonden de Britten in Roosendaal. Op 29 oktober werd Breda door de Polen bevrijd. Een niet gering aantal bevrijders had nu al meer dan vijf jaar geschoten op alles wat Duits was: in 1939 in Polen, in 1940 en 1944 in Frankrijk en België. De Duitsers trokken zich nu terug achter de Mark-Dintellinie, bruggen en wegen vernielend, landmijnen achterlatend.

In het oosten ging het 12e legerkorps op 22 oktober vanuit de lijn Oss-Veghel-Best tot de aanval over. Het zwaartepunt lag in het noorden. Voor deze operatie werden drie Britse divisies in het veld gebracht, waaronder een pantserdivisie. Meer zuidelijk werd een vierde divisie op Tilburg afgestuurd.

Den Bosch is nooit gemakkelijk te nemen geweest; het was dat ook in 1944 niet. Men moest de stad naderen via open terrein, waarin bovendien kwistig met landmijnen was gestrooid. Na een artilleriebombardement drongen tanks en infanterie de stad binnen. Een paar dagen werd er hevig gevochten. Eerst op 27 oktober kon de Brabantse hoofdstad zich bevrijd noemen. Enkele wijken hadden zwaar geleden; Cuypers' monumentale station was verwoest.

Om Tilburg behoefde niet te worden gevochten; op 27 oktober trokken de Duitsers zich vroegtijdig terug. De Britten kwamen als eersten de stad binnen, spoedig gevolgd door de soldaten van de Irenebrigade. Maar tijd om de bevrijding te vieren werd de Britse divisie niet toegestaan; ze werd vrijwel onmiddellijk naar het oosten gedirigeerd. Want op de vroege morgen van 27 oktober waren de Duitsers bij Meijel met twee divisies tot de aanval overgegaan, hadden twee bruggen over het Deurnese kanaal geslagen en leken van plan om via Asten door te stoten naar Helmond. Het was een niet ongevaarlijke afleidingsaanval; de verbindingen in het oostelijk deel van de corridor dreigden erdoor in de war te worden geschopt. Maar mede door het spoedig inzetten van de Britse 15e divisie kon de aanval nog vóór Asten tot staan worden gebracht. In de daaropvolgende dagen wist men de Duitsers terug te drijven, al konden de aanvallers bij Meijel tot half november een klein bruggehoofd in handen houden..

Na het bereiken van de Mark-Dintellinie en de bevrijding van Den Bosch begon men, rond de maandwisseling, met het schoonvegen van de rest van Noord-Brabant. De opzet van de operatie, het Duitse 15e leger te vernietigen door het afsnijden van de terugtocht over het water door middel van een doorstoot vanuit Den Bosch via de Langstraat in de richting van de Moerdijk, kon niet gerealiseerd worden. Direct achter Den Bosch concentreerden de Duitsers sterke afweerkrachten in de omgeving van Vlijmen en wisten aldus een geallieerde opmars te blokkeren. Bijgevolg verliep de laatste fase van de strijd in Brabant volgens het meest simpele patroon: de geallieerden drukten de Duitsers overal langzaam terug in de richting van de Maas en het Hollands Diep; de Duitsers verzekerden zich hier en daar van oversteekplaatsen, voerden achterhoedege-

vechten en stuurden de vrijgekomen troepen over het water.

In het westen werd het gebied tussen Mark en Dintel begin november geheel gezuiverd. Op 30 oktober trokken de geallieerden en passant over de Eendracht en bevrijdden het eiland Tholen. Bijgevolg werd Oud-Vossemeer, het dorpje waaruit Roosevelts voorouders afkomstig waren, nog juist bevrijd, alvorens het bekendste lid van die familie voor de vierde achtereenvolgende keer tot president van de Verenigde Staten werd gekozen. Op dezelfde dag werd Geertruidenberg bevrijd en een begin gemaakt met de zuivering van de Langstraat. Voor de Duitsers terugtrokken, bliezen ze op vele plaatsen de torens op, die als

ze tijdig hadden voorbereid door de aanvoer van voldoende veerponten en vaartuigen van allerlei aard.

Op 9 november was geheel West- en Midden-Brabant, voor zover ten zuiden van de Maas gelegen, van Duitsers gezuiverd. Alleen bij Hedel behielden de Duitsers een klein bruggehoofd dat eerst eind november kon worden opgeruimd.

Vanaf 9 november trad een verstarring van het rivierfront in. Al spoedig bleek dat men van geallieerde zijde niet van plan was de operaties in noordelijke richting voort te zetten: er volgden uitgebreide troepenverplaatsingen in noordoostelijke en oostelijke richting, ter voorbereiding van de operaties in de

Poolse troepen trekken het vrijwel geheel verwoeste dorp Moerdijk binnen na verbitterde acties tegen Duitse bunkers.

waarnemingspunt konden worden gebruikt.

Op 5 november stonden de Amerikanen aan de Moerdijk. Hoewel de Moerdijkbruggen al op 2 november door de Duitsers waren vernield, hielden ze nog enige dagen stand in een klein bruggehoofd op de Brabantse oever. In de nacht van 7 op 8 november gingen hier de laatste Duitsers over het water. Noch hier, noch elders lukte het de geallieerden de terugtocht te verijdelen; hoewel de najaarsstormen zorgden voor onrustig water, leden de Duitsers praktisch geen verliezen bij de oversteek, die

richting van het Rijnland, langs de Maas in Limburg en naar de Rur. In Brabant bleven slechts zwakke eenheden achter. Ook de Duitsers hadden hier geen offensieve aspiraties meer. Ook aan hun kant werden de meest geoefende eenheden op mars gezet; ergens in Duitsland werd in deze weken immers het Ardennenoffensief uitgedroefd.

Vanuit operatief oogpunt behoorde de actie in Zuid-Nederland niet tot de meest glansrijke hoofdstukken van de geallieerde opmars. Op 4 september was Antwerpen bevrijd — eerst twee maanden later stond men aan de Moerdijk. Zwakke Duitse eenheden hadden kans gezien twee modern uitgeruste geallieerde legers twee maanden te binden.

DE GEALLIEERDE OPERATIES IN HET NOORDEN
(NAJAAR 1944)

BEUKEN IN HET BOS

CHARLES B. MACDONALD

US Signal Corps

Terwijl in oktober 1944 de strijd om Aken woedde — de eerste grote Duitse stad die door geallieerde grondtroepen werd aangevallen — vergaderden de geallieerde verenigde chefs van staven te Washington. Men koesterde nog steeds de hoop dat de grote vorderingen die gedurende de nazomer in Frankrijk en België waren gemaakt, in een overwinning konden worden omgezet, en oefende sterke aandrang uit op Eisenhower om eventueel met gebruikmaking van ongewone methoden te trachten de oorlog nog voor het eind van het jaar te beëindigen. De opperbevelhebber, die nog steeds te kampen had met pijnlijke tekorten aan voorraden en transportmiddelen en zich er scherp van bewust was dat pas na het open-

Amerikaanse raketwerpers in actie in het Hürtgenwald. Tijdens de verbitterde strijd om dit gebied werd een groot gedeelte van het woud aan flarden geschoten door zware artillerie- en luchtbombardementen. De geallieerden verloren hier 127.000 man.

breken van de Antwerpse haven de logistieke problemen geheel zouden worden opgelost, haastte zich deze zienswijze te ontraden. Wel was hij van mening dat de logistieke situatie in zoverre verbeterd was, dat ze een groot offensief voor het invallen van de winter mogelijk maakte. Het zou geen overambitieuze 'Friedenssturm' worden, maar wel een realistische operatie over een breed front, afgestemd op de

beschikbare middelen en gericht tegen een doel van uitzonderlijke betekenis: het zwaar geïndustrialiseerde Ruhrgebied.

Omdat Montgomery's 21e legergroep bezig was met het schoonvegen van de zeewegen naar Antwerpen, gaf Eisenhower de nieuwe opdracht aan generaal Bradley's 12e legergroep. Terwijl het 3e leger (Patton) ter ondersteuning via het Saargebied zou doorstoten, moest het 1e leger (Hodges) de hoofdaanval ondernemen. Vanuit de omgeving van Aken zou het 1e leger in oostelijke richting oprukken, waarna het ten zuiden van Keulen de Rijn moest oversteken. Een nieuwe formatie, het Amerikaanse 9e leger, opgesteld ten noorden van Aken op de linkerflank van het 1e leger, moest

het offensief kracht bijzetten, ten noorden van Keulen de Rijn oversteken en het 1e leger helpen het Ruhrgebied te omsingelen.

Onder commando van een lange, magere infanterist, William H. ('Big Bill') Simpson had het 9e leger zich juist met succes van zijn eerste taak gekweten en het Duitse garnizoen van Brest tot overgave gedwongen. Versterkt met extra-divisies, moest dit leger zijn positie ten noorden van Aken in belangrijke mate toeschrijven aan de rivaliteit die bestond tussen de Britse en Amerikaanse legergroepcommandanten Montgomery en Bradley. Bradley was bezorgd dat Eisenhower tenslotte toch zou toegeven aan een door Montgomery reeds geruime tijd geleden ingediend verzoek om

overen bij het dorp Schmidt, ongeveer vijftien kilometer ten zuiden van Düren en gelegen aan een driesprong, om aldaar de zuidflank van het 1e leger te verankeren. Een Amerikaanse divisie had al geprobeerd dit bos te penetreren, maar die poging had zware verliezen gekost en daartegenover slechts minimale winst opgeleverd. Toch zagen de Amerikaanse commandanten geen slecht voortekenen in deze tegenslag, die huns inziens niet zozeer aan vastberaden Duitse tegenstand was toe te schrijven als wel aan het feit dat de betrokken divisie vermoeid en gedesorganiseerd was geweest na de lange trek dwars door Frankrijk en België.

Daarom ondernam op 2 november opnieuw een enkele divisie, versterkt met tanks en extra

duizenden anderen die hen in de daaropvolgende weken zouden volgen, gaf een huiveringwekkende klank aan de naam van het bos. Te weinig oog hadden de Amerikaanse commandanten voor het belang van twee grote dammen in de bovenloop van de Rur, die beheerst werden door het hoge terrein bij Schmidt. Meer naar het noorden, waar het 1e en 9e leger de Rur zouden moeten oversteken om naar de Rijn te kunnen doorstoten, stroomt de Rur door een laagvlakte. Door de dammen op te blazen of het water van de stuwmuren anderszins te laten ontsnappen, konden de Duitsers het dal inunderen, tactisch belangrijke bruggen laten wegspoelen en zodoende alle Amerikaanse troepen die de rivier reeds

Ullstein

US Signal Corps

een Amerikaans leger ter versterking van de 21e legergroep. Bradley's redenering was dat hij, als hij geen actie ondernam om een ander leger op de flank van de Britten in te zetten, waarschijnlijk het 1e leger zou moeten afstaan, het meest ervaren deel van zijn strijdmacht; bovendien was hijzelf commandant van dit leger geweest, waardoor hij zich er speciaal mee verbonden voelde.

Eindelijk in het bezit van de puinhoop die eens Aken was geweest, had Bradley nog een ander karwei op te knappen, alvorens hij de tijd gekomen achtte het nieuwe offensief te beginnen. Dit karwei behelsde de penetratie van een dicht dennenwoud ten zuidoosten van Aken teneinde hooggelegen terrein te ver-

Boven: veldmaarschalk Walter Model, de bevelhebber van Heeresgruppe B, die voor de frontsector Aken verantwoordelijk was.

Rechtsboven: Amerikaanse soldaten in actie in het stukgeschoten Hürtgenwald.

artillerie, een penetratiepoging in de richting van Schmidt. Tien dagen later was ook dit offensief op een mislukking uitgelopen: dodelijk vermoeid en zwaar gehavend moest de divisie terugtrekken. De verliezen bedroegen zesduizend man, waarmee deze aanval een van de kostbaarste Amerikaanse acties van één divisie was geworden uit de hele oorlog. De ellende, geleden door deze mannen en door de

waren overgestoken, de terugweg afsnijden. De krachtige tegenstand die de Duitsers in het Hürtgenwald hadden geboden, wees op een opmerkelijk herstel van de zware slagen die zij in Frankrijk hadden moeten incasseren. Deze herrijzenis werd door henzelf begroet als het 'Wunder im Westen', ter herinnering aan — en als antwoord op — het 'wonder van de Marne' uit de Eerste Wereldoorlog. In belangrijke mate was het nieuwe succes te danken aan één man, te weten de bekwame veldmaarschalk Walter Model, wiens *Heeresgruppe B* de verantwoordelijkheid droeg voor de frontsector Aken. Model was een energieke figuur, veeleisend ten opzichte van zijn ondergeschikten en bijkans een fanaticus in

zijn geloof in de Duitse zaak. Toch was de eigenlijke verklaring van het Duitse herstel hierin gelegen dat — in strijd met wat de geallieerden meenden — pas in het najaar van 1944 de Duitse oorlogsproductie haar hoogtepunt bereikte.

Daarenboven hadden de Duitsers nog een aanzienlijke reserve aan mankracht in petto. Door mannelijke fabrieks- en landarbeiders te vervangen door vrouwen en buitenlandse dwangarbeiders, door leeftijdsgrenzen en fysieke geschiktheidseisen te verlagen en door de *Kriegsmarine*, de *Luftwaffe* en de verzorgingstroepen stelselmatig uit te kammen, wist het Duitse opperbevel vijfendertig uitgeputte divisies weer overeind te helpen en zelfs nog vijftien nieuwe uit de grond te stampen. Hoewel deze troepen over het oostelijk en het westelijk front moesten worden verdeeld en de geoefendheid veelal te wensen overliet, vormden ze niettemin een geduchte versterking.

Een groot deel van de versterkingen werd naar frontsector Aken gedirigeerd, waar de geallieerden het dichtst een vitaal doel waren genaderd: het Ruhrgebied. Daar was het ook dat de positie van de geallieerden het duidelijkst een bedreiging vormde voor een stoutmoedig plan dat Hitler inmiddels had opgevat en dat een poging inhield een ommekeer te bewerken in de situatie aan het westelijk front. Terwijl de strijd bij Aken onverminderd woedde, begon Hitler een formidabele reservetroepenmacht te concentreren, bestemd voor een grootscheeps tegenoffensief in de Ardennen, dat de geallieerde legers een verpletterende slag zou moeten toebrengen. De Amerikaan die in het Hürtgenwoud en de dorpen ten noorden ervan zijn bloed en zijn leven gaf, wist evenmin als de gewone Duitse soldaat dat de taaie Duitse tegenstand een gevolg was van Hitlers order dat het geen enkele Amerikaanse soldaat mocht worden toegestaan de Rur over te steken, opdat het tegenoffensief in de Ardennen niet in gevaar zou worden gebracht.

Linksboven: een overzicht van de operaties na de val van Aken tussen 16 november en 15 december 1944.

Rechts: Duitse pantsergrenadiers in een van de vele steden en dorpen waarop de Duitse verdediging voorbij Aken gebaseerd was.

Links: een Amerikaanse zware houwitser in de buurt van Hürtgen in actie tegen een Duitse luchtdoelbatterij langs de Rur.

kanen te doen geloven dat zij nog steeds het 5e pantserleger tegenover zich hadden, terwijl dit zich in werkelijkheid achter het front voorreidde op het tegenoffensief in de Ardennen. In het Hürtgenwald konden de Duitsers rekenen op natuurlijke hindernissen voor de versterking van hun verdediging. Afgezien van brandgangen en hier en daar een hout-hakkerspad waren er door het bos vrijwel geen wegen in de richting die de Amerikanen wilden volgen. Dit betekende complicaties op het gebied van leiding en bevoorrading van een aanvallende strijdmacht, die door de dichtheid van het woud toch reeds gedeeltelijk in den blinde moest opereren. Ook was het voor de Amerikanen moeilijk munt te slaan uit hun

van meer dan honderd steden en dorpen, zelden verder dan drie tot vier kilometer van elkaar verspreid. Lering trekkend uit hun ervaringen in Rusland, bouwden zij een verdedigingssysteem op, waarin de verschillende dorpen een netwerk vormden van elkaar wederzijds ondersteunende bolwerken, het geheel gerangschikt volgens drie concentrische bogen rondom de aan de Rur gelegen steden Jülich en Linnich. De dorpen werden omgeven door loopgraven, eenmansgaten en anti-tank-mijnen, terwijl de versterkte punten onderling door tankgreppels werden verbonden. In het meer verstedelijkte gebied onmiddellijk ten oosten van Aken, om Stolberg en Eschweiler, was de Duitse verdediging gebaseerd op de

te stellen snel en diep te penetreren, een en ander in de geest van de Amerikaanse doorbraak in Normandië. Het bombardement, uitgevoerd met alle typen bommenwerpers waarover de geallieerden beschikten, inclusief de 'Vliegende Forten', was het zwaarste dat tot dusver ter directe ondersteuning van grondstrijdkrachten zou worden uitgevoerd.

Na een uitstel van tien dagen vanwege slecht vliegweer, begon het bombardement in de ochtend van de 16e november. Het was van een hevigheid die allen die er getuige van waren, schrik en ontzetting inboezemde. Toch was de uitwerking minder dan men had gehoopt.

Terwille van een snel doorstoten van het 1e en 9e leger hadden de bevelhebbers van de

pantser- en artillerieoverwicht. Bovendien is het terrein dermate geaccidenteerd en doorsneden door de diepe dalen van de zijrivieren van de Rur, dat het zich ook daardoor buitengewoon slecht leent voor troepenbewegingen. De over het bos verspreide dorpen verschaften de verdedigende infanterie krachtige dekking. In het bezit van de hoogste van de kale heuvelkammen die karakteristiek zijn voor dit gebied, keken de Duitsers neer op hun tegenstander, die zich daardoor in een uiterst kwetsbare positie bevond. Ten noorden van het Hürtgenwald bevindt zich tussen Aken en de Rur een vlakte met zachtglooiende bieteenvelden, kolenmijnen en sintelbergen; daar concentreerden de Duitsers hun defensie op de grote gebouwen

kleine betonnen bunkers die daar als een onderdeel van de *Westwall* nog intact waren gebleven, en op gevechten van huis tot huis; in het noordelijke deel van de vlakte was eveneens een stuk *Westwall* in de verdedigingslinie opgenomen. Burgers die nog niet naar elders waren getrokken, werden voor het merendeel gesommeerd hun huizen te ontruimen; zij moesten maar zien dat ze een goed heenkomen zochten in de reeds zwaar gebombardeerde Rijnsteden.

Zich terdege bewust van het Duitse defensiepotentieel werkte de Amerikaanse legerleiding een gecompliceerd bombardementsplan uit. Dit was operatie-*Queen* die beoogde de Duitse posities te vermorzelen en de aanvaller in staat

grondstrijdkrachten een al te grote ambitie aan de dag gelegd in de keuze van de doelen en — met in gedachten het heilloze korte-afstandsbombardement dat de penetratie in Normandië zo ernstig had belemmerd — een te wijde veiligheidsmarge tussen de aanvallende troepen en de bombardementslijn bepleit. Tegen de tijd dat de Amerikaanse infanterie de drie kilometer hadden overbrugd die hun uitgangspositie scheidde van de gebombardeerde doelen, hadden de Duitsers gelegenheid gehad zich te herstellen. Operatie-*Queen* bracht hun een gevoelige slag toe, maar een geallieerde doorbraak leverde de actie niet op. De nu volgende strijd over een front van bijna dertien kilometer open terrein plus de jungle

van het Hürtgenwald was, zoals overal in november-december 1944, bijzonder hevig. Het was opnieuw een 'heggenoorlog', maar ditmaal nog verzaagd met extra-misère: regen, natte sneeuw, modder, overstroming, bunkers, puin en dichte, donkere vochtige Teutoonse wouden. Op het punt van de horizontale dekking waren de verdedigers veelal in het voordeel, maar van het slechte weer en het afmattings-effect hadden beide partijen evenzeer te lijden; en aangezien de Amerikaanse vuurkracht superieur was en de Duitsers in dit stadium van de strijd over veel minder jachtbommenwerpers beschikten dan hun tegenstanders, werden aan Duitse zijde toch de grootste verliezen geleden.

Generaal Hodges inmiddels, de commandant van het 1e leger, was dermate onder de indruk van hetgeen de divisie was overkomen die begin november had geprobeerd naar Schmidt door te stoten, dat hij geen verdere pogingen ondernam de flank van zijn troepen te verankeren op het hooggelegen terrein bij die plaats. In plaats daarvan besloot hij voor dat doel genoeg te nemen met een paar andere kale heuvelkammen, enkele kilometers meer naar het noorden. Dit nu was een ernstige tactische fout; immers, er bleek een ontstellende veronachtzaming uit van het feit dat, zolang de dammen in de bovenloop van de Rur in Duitse handen bleven, geen Amerikaan de rivier veilig kon oversteken. Ook sprak uit deze ondoordachte handelwijze een gebrek aan begrip voor de omstandigheid dat de Amerikanen, als zij zich reeds in een vroeg stadium van de dammen hadden meester gemaakt, de Duitsers wellicht hadden kunnen dwingen zich achter de Rur terug te trekken om niet gevangen te raken tussen de Amerikanen en een kolkende rivier.

Nergens was de najaarscampagne zo'n intense

verschrikking als in het Hürtgenwald. Zo schaars waren wegen en paden, zo geaccidenteerd was het terrein, zo dicht de begroeiing, dat Hodges maar weinig subtiliteit in zijn acties kon leggen. De ene frontale aanval volgde op de andere, maar de hoop dat eindelijk een verse divisie een doorbraak zou kunnen forceren, ging niet in vervulling. Zelden is een brok schitterende natuur erger mishandeld; het bos werd aan flarden gescheurd. Verbrijzeld hout, afgerukte takken, ontvelde stammen overal: zo zag het terrein er uit waardoor de mannen zich centimeter voor centimeter een weg baanden naar de Rur.

In het open terrein ten noorden van het woud vormde het Duitse verdedigingssysteem van onderling verbonden dorpen eveneens een belemmering voor de ontplooiing van tactische manoeuvres door de Amerikanen. Pas nadat men er via frontale aanvallen in was geslaagd enige dorpen van de buitenste der concentrische bogen binnen te dringen, konden aangrenzende versterkte punten in de flank worden aangevallen en kon de infanterie erop af. Dezelfde procedure moest worden toegepast om de middelste en vervolgens de binnenste versterkingenboog binnen te dringen; het was een langzame, afmattende strijd, die een hoge tol aan doden en gewonden eiste. Zo open was het terrein tussen de dorpen, dat nauwelijks een veldmuis er ongezien had kunnen opereren, en pas nadat artilleriewaarnemers of tankkannoniers de Duitse posities precies hadden bepaald en het geschut van de tegenstander tot zwijgen was gebracht, kon de troep naar voren.

Omstreeks het midden van de gure decembermaand had men het grootste deel van het gevreesde Hürtgenwald en de onherbergzame westelijke Rurvlakte eindelijk in de rug, maar de verliezen, zowel aan mannen als aan mater-

rieel, waren aanzienlijk. De veertien divisies van het 1e en 9e leger verloren tezamen 57.000 man aan directe krijgsgevolgen (granaten, kogels, mijnen) plus nog eens 70.000 aan indirecte oorzaken (ontbering, onbeschutte ligging, ziekte, uitputting). Aan materieel verloor alleen al het 1e leger 550 tanks, dat wil zeggen: het equivalent van bijna vier pantserdivisies. En nog stonden de Amerikanen niet aan de Rijn, nog was het Rurgebied niet in zicht. De rivier die zij tenslotte veroverd hadden, was vooralsnog een onneembaar obstakel: de dammen in de bovenloop van de Rur waren immers nog altijd in Duitse handen. Dat de verliezen aan Duitse zijde nog aanmerkelijk groter waren, bleek uit het feit dat de Duitsers alleen al aan krijgsgevangenen 95.000 man hadden verloren. Toch hadden zij, door hun tegenstander ten westen van de Rur te houden en hem in een maand tijd niet meer dan dertien kilometer terreinwinst te gunnen, in defensief opzicht onomstotelijk succes geboekt. Dit succes werd door de Amerikaanse commandanten toegeschreven aan koppigheid, blind vertrouwen in de Führer en verknochtheid aan de *Heimat*, plus natuurlijk aan de operationele restricties die de Amerikanen waren opgelegd door de terreingesteldheid, de aanwezigheid van restanten van de *Westwall*, het bar slechte weer, alsmede enige slepende logistieke kwesties.

In soortgelijke termen zal de Duitse soldaat zijn eigen vastberaden verdediging hebben geanalyseerd. Voor 16 december wist hij evenmin als zijn Amerikaanse tegenstander voor welk doel hij in wezen zijn krachten had gegeven. Door de Amerikanen ten westen van de Rur te houden had hij meegeholpen aan de handhaving van een der voornaamste voorwaarden voor Hitlers ambitieuze tegenoffensief in de Ardennen.

HEL BIJ HÜRTGEN

Ik had het gevoel dat het einde van de wereld nabij was. Terwijl de Amerikanen zich in de buurt van het Hürtgenwald een weg voorwaarts baanden, sidderden mensen en dieren in hun voetspoor, werden complete steden verwoest en scheen het leven van de aardbodem te verdwijnen.

Ook de dieren voelden dat de wereld op z'n eind liep. Toen de rook was opgetrokken, zag ik in het niemandsland een vos als een razende rondrennen, een verdwaasde koe had van schrik haar kalf verloren en een paar trekpaarden, die losgebroken waren uit hun verwoeste stallen, probeerden in woeste galop te ontsnappen aan de pijn van hun wonden.

In het centrum van die hel hadden de Duitsers zich ingegraven tot een menselijke muur. Ze zaten in eenmansputten en in de huizen van versterkte steden. Velen stierven zonder dat ze wisten waardoor ze waren geraakt (...).

7 uur 's morgens: De telefoon rinkelt in het hoofdkwartier van United Press, gevestigd in een gevorderd huis in een bezette Duitse stad. Ik hoor dat na zes dagen mijn wachten op het begin van het offensief voorbij is. De inleidende luchtaanval zal om kwart over elf beginnen, de

aanval zelf zal daarna volgen om kwart voor een. 7—11 uur: Ik ontbijt met de schrijver Ernest Hemingway met eipoederomelet en koffie. Daarna maak ik de ronde langs de verschillende commando's voor de laatste briefing. We vertrekken in een jeep naar de vooruitgeschoven commandopost en hotsen en slingeren over een modderig, uitgereden spoor door een dicht en met sneeuw overdekt naaldbos.

11—11.15 uur: Zes Piper Cubs zweven als haviken boven ons. Af en toe vuren de Duitsers een granaat af. Onze artillerie antwoordt achteloos. In de verte wordt het gedreun hoorbaar van onze zware bommenwerpers en iemand zegt: 'Daar komen ze!' De begeleidende jagers duiken naar beneden en werpen rookfakkels af om de aanvalslijn te markeren. Ons afweerschut helpt daarbij door het afvuren van markergranaten.

11.15 uur: het bombardement begint. Het is als een aardbeving, als een reusachtige donder die de zintuigen verdooft. (...) Ook de artillerie vuurt nu. Het is een van haar hevigste barrages, maar vergeleken met het geweld van de bommen klinken de granaten als zevenklappers. (...) 12.15—12.45 uur: De artillerie geeft ze van katoen. Honderden vuurmonden geven iedere

vijftien seconden een salvo af. Onze tanks komen

nu op uit de achterhoede en staan weldra in stelling rondom onze waarnemingspost. Ze vuren met hun kanonnen om de infanterie te dekken die op de rechterflank op het punt staat over de heuvelrug te trekken en de eerste stad in te nemen. Het geraas is oorverdovend.

12.45—1.30 uur: De aanval begint. Tanks en infanterie rukken op. Er is alleen nog maar Duits mortiervuur, maar dat is dan ook hevig. Onze infanterie nadert de eerste van de te veroveren stadjes. Het staat in brand. Dan rukken onze tanks op door de corridor die door het artillerievuur is vrijgemaakt. Door de verre kijker zie ik dat ze worden gevolgd door half-rupsvoertuigen, afgeladen met infanterie. Op de tanks wordt niet gevraagd.

1.30 uur: Op de terugweg naar het perskamp, waar ik deze notities ga doorgeven, zie ik twee Duitse kinderen krijgertje spelen. Hun moeder staat in de deuropening naar ze te kijken. Haar gezicht is als een masker, lijkbleek. Ze heeft de bommenwerpers zien overkomen en de tanks en de infanterie zien voorbijgaan. Anders dan haar kinderen weet ze wat er met haar vaderland gebeurt...

(Uit een ooggetuigeverslag van UP-oorlogsverslaggever Henry T. Gorrel)